

ЛЮБЕН ДИЛОВ
ПЕДАГОГИЧЕСКАТА
МАШИНА

chitanka.info

I

Тоя фьон го съсипваше. В сухата топлина, идеща откъм планината (дяволска история, няма ли влага по това време в планината?), се стопяваше цялата твърдост на мускулите му. Те опитаха да се възпротивят със спазматични потръпвания, но на широката седалка зад шофьора, където винаги е по-задушно — а не му разрешаваха да сяда до шофьора, — на широката задна седалка те съвсем се разплуха, едновременно с тях се разплу и мозъкът му, та Бокенхаймер побърза да каже: Отвори всички прозорци, но шофьорът му отвърна като на дете: Ще настинете, господин професоре, и не направи течение, свали само стъклото до себе си.

Той не намери сили да му се скара, пък и нямаше да бъде прав — шофьорът отговаряше за неговата сигурност. Опита се да мисли за каквото и да е друго, а мислеше все за фьона. Знаеше; още никой психофизиолог не е доказал убедително влиянието на този вятър върху човека, а интелигентите ей тъй, заради модата и да покажат, че са образовани, оправдават с него лошото си настроение, когато не откриват други причини, но той е учен, и то не какъв да е учен, освен това хората му приписват какви ли не свръхестествени способности, та би трябвало, ако се поразтършува в себе си да открие причината, ще я измисли, ако не я открие, и измислицата ще бъде убедителна, защото наистина притежава някои дарби... А всъщност какъв учен е, никакъв учен не е, психология, биохимия, психиатрия — три дипломи плюс втора докторска дисертация по кибернетика и пак не си сигурен дали изобщо си някакъв учен! Когато духа фьонът, съвсем пък не си сигурен. Вятърът е влязъл в тебе и те превръща в пясъчна пустиня — ту тук, ту там вдига дюни от натрупани мисли и усещания, на най-неочаквани места ги вдига, за да ги разпилее веднага пясъчинка по пясъчинка, да те остави болезнено гол в твоята пустиня, да се топиш и съхнеш, да се огъваш насам-натам като случаен храст в пустинята под жежките капризи на проклетия вятър...

— Проклет вятър!

— Какъв вятър? Да спра ли инсталацията? — рипна услужливо Мърроу.

Една дюна се жлътна току пред очите му, оцвети всичко в жълто, на върха ѝ се изви миниатюрна вихрушка от песъчинки и Бокенхаймер въздъхна:

— Не ви ли действа тоя фьон?

— Има ли днеска фьон? — учуди се Стенфорд и всички погледнаха към затворения прозорец. В стаята лъхаше осезаемо прохладен, достатъчно влажен въздух — филтрираният и овлажнен вятър на климатичната инсталация. Димът от пурата на Ноули и струйката от бялата цигара между моравите бърни на Болтън моментално се разтваряха в него.

Визофонът иззвъня и Мърроу, вече станал, само протегна ръка към него. Щеше да бъде нахално, ако друг го направеше, защото визофонът лежеше върху бюрото на Бокенхаймер. Този Мърроу изобщо си позволяваше много неща — навярно като всички добри менажери, иначе не би бил и добър менажер я; дори не се обижда, като му кажеш, че си позволява прекалено много, просто го намира за съвсем естествено той да си го позволява, пък другите да се ядосват от това. Бокенхаймер го видя на върха на дюната в полковнишка униформа, с цвета на пустинния пясък и чу проскърцването на военните му обувки или на пясъка под тях.

Но Мърроу си стърчеше пред бюрото му в своя лек демисезонен костюм, който го правеше елегантен като супермен от комикс — един застарял супермен с красиви стоманеноцветни слепоочия — беше долепил под едното си слепоочие черната раковина на визофона, черно на бяло стоеше тя там, беше казал: „Слуша Мърроу“, съвсем като полковник и по полковнишки слушаше гласа, неразбираем за никого друго в кабинета. Или оня оттатък не пожела да се покаже на екранчето, или пък беше някоя от телефонните линии без изображение. Бокенхаймер не бе и направил опит да посегне към своя визофон, нямаше толкова сили в мускулите му сега, а и рефлексите му сякаш бяха затиснати от пясъка на дюната, върху която стърчеше Мърроу в полковнишката си униформа.

— Кои са те? — запита Мърроу и елегантният му костюм стана още по-елегантен, гънките го нашариха с по-светли и по-тъмни сенки, когато той с бързо движение изключи визофона и се обърна към

Бокенхаймер. — Ралф иска да влезе с двама свои колеги. Айвър Стиил и Джек Мини. Били сте му разрешили да ги вземе със себе си.

— Тук ли? — не успя да се учуди Бокенхаймер.

— У дома ви. Охраната се обажда.

— Амиии... защо не ги пускат? — рече сънливо Бокенхаймер. — Те са негови състуденти. — Фьонът изведнъж отвя дюната заедно със стоящия на върха ѝ Мърроу и я скупчи на друго място. А може би не беше същата — на тази шаваха и ръкомахаха някакви човечета, чиито лица професорът не можа да разпознае. Но дюната бе освободила част от рефлексите му и той отвърна, сякаш се събуждаше: — Да, да, той ме пита отзарана, пък аз забравих да предупредя постовия.

— Познавате ли ги? — запита Мърроу и като че ли не бе му повярвал. — Единият е негър.

— Аз също съм негър — обади се Болтън иззад бялата си цигара съвсем равнодушно, както си говореше изобщо, когато изобщо говореше.

— Простете, доктор Болтън! Нищо не исках да кажа — извърна се към него Мърроу. — Само доуточних, за да си спомни професорът.

— И той нищо не искаше да каже — заяде се Стенфорд. — Нали, Болтън?

Болтън не даде вид, че схватката го е засегнала с нещо, а полковникът угаси извинителната си усмивка заедно с натискането на копчето на визофона. „Пуснете ги!“, заповяда той, без да поднася раковината към ухото си да чуе дали са приели нареждането му. Мърроу вярваше в техниката — за да поддържа тая му вяра, се грижеше цял батальон от техници.

А професор Бокенхаймер чак сега се запита защо Ралф е излъгал. Има си хас да го е питал? Невъзможно! Това ще рече веднага да върви в пенсия. Та нали паметта му е единственото... Но за какво е тогава този блъф? Ралф Бокенхаймер знае, че баща му притежава най-добрата засега памет в света и че никога не си позволява да лъже или поне в такива случаи не си го позволява и, разбира се, нямаше да си го позволи, но очевидно фьонът излъга вместо него, ей тъй, преди да се усети, и сега никак не му е ясно защо го направи. Сигурно за да си отмъсти на Мърроу за безтактичността. Стенфорд не е забелязал, че има фьон, но и той целият е настръхнал срещу полковника, всички са

настръхнали, а какво им е виновен човекът? Помага им, услужва им, изобщо е един превъзходен менажер за научна група...

— Добри момчета са — рече като за оправдание Бокенхаймер и дюната се превърна пред очите му в мътен пясъчен облак. — От години са приятели.

Пясъкът се уталожил, въздухът станал чист и прозрачен, както става след дъжд — пълен със звукове, миризми и невидими движения. Но така става след дъжд, а Бокенхаймер продължаваше да лежи в своята пустиня съвсем отпуснат, не миризми и не звукове се изливаха върху него, а само ония вълни, които той единствен в стаята можеше да улавя. Лежеше като радиоастрономическа антена с безбройните клетчици на приемателната си мрежа и пустиня имаше вече само под него — безкрайната, твърдата, привичната му от дете пустиня, над която обикновено беше препълнено с гласове. Те идеха от всички посоки, блъскаха се в него като космически лъчи в приемателите за твърди частици, невидими и беззвучни за всички останали. Той единствен и може би стотина неизвестни врачки и циркаджии на цялата Земя — те можеха само да ги чуват, не винаги да ги разбират, но да ги уловят. И да се чудят до безкрай на тая си способност.

А всъщност се чудиш до едно време, после преставаш. Лежиш си в своята пустиня, по-скоро: лежиш на нея, защото тя винаги е някак под тебе, или още по-точно, там, дето трябва да си самият ти, защото винаги я усещаш и като себе си, и като нещо, сред което се намиращ, лежиш си и слушаш тия безброй гласове, отпуснат, престанал да се измъчваш, само от време на време се понапънеш, позавъртиш антената в себе си, себе си позавъртиш като феритна антена, за да уловиш във фокуса ѝ оня глас, който в момента ти трябва, който в повечето случаи изобщо не ти трябва, а трябва на другите, дето не могат да го чуват, за да ги забавляваш или да ги караш да си блъскат главите, каква ли ще да е пък тази мистериозна способност, откъде ли ще се е взела у човека и защо е толкова рядка... И да се мислят за някакви учени, като си блъскат така главите над нещо, което все едно не ще разберат. Та и как ще го разберат, щом носителят на тая дарба най-малко може да я проумее, дори не толкова физиологията ѝ, дори елементарните ѝ прояви не може да опише с разбираеми средства въпреки трите си дипломи и двете докторски дисертации, и професорската титла. В края на краищата и това нямаше да е страшно, ако не беше тая пустиня,

тоест, ако не беше усещането, че си безплодна пустиня, където витаят само неизречените гласове на другите, че си някаква безкрайна пещера, чийто под е Сахара, и че тая пещера е създадена само за да произвежда глупавото ехо от скриваните чувства на другите хора.

Дали беше спрял тоя проклет фьон? Когато той духа, пустинята си е чиста пустиня, дори без пещерен свод над нея, без ехото на гласовете, а сега Бокенхаймер чуваше вихрушката на упрека, извила се около правия Мърроу.

— Така е, господа! — изрече прекалено високо в самозащитата си Мърроу. — Неприятно е, но кой е виновен? Като не искате да пренесете... да оставим апаратурата, поне документацията да пренесете...

Очевидно също бе доловил вихрушката, но такава безгласа вихрушка можеше да чуе дори един менажер със средна полковнишка интелигентност. А Мърроу беше роден менажер — затова навярно са го изтеглили и от армията. Ноули размърда старческите си кокали в прекалено широкото кресло и заедно със зеления цвят на тапицерията към антената-Бокенхаймер полетя и онова, което той се готвеше да каже. Бокенхаймер го чу, преди Ноули да си отвори устата, намръщи се от неприятното усещане. Трябваше да възпре стареца, но фьонът наистина бе отвял всичките му сили. Може би ако се понапругне... та нали антената му проработи? Но през прозореца не се виждаше дали тоя дяволски фьон е спрял вече. И облаци нямаше дори, отвял ги е, а Ноули е ядосан, защо пък той е ядосан?

— Полковник — занарежда кресливиет му старчески глас. — Професор Бокенхаймер е не само създател на апарата, засега той е и пълноправен негов собственик. Заедно с Болтън, разбира се. Откритието освен това е извън програмата на института. Ние не можем да ги задължим да ни го предоставят. Само те двамата ще решат кога да направят това.

Мърроу притежаваше удивителна вътрешна подвижност. Излъчванията му трептяха бляскави и вълнообразни като електромагнитна крива върху екрана на осцилограф. Бокенхаймер би могъл да ги нарисува.

— Ама, естествено, нима аз нещо?... — огъваше суперменското си тяло полковникът около бар-масичката, а Бокенхаймер виждаше саблени блясък, с който той разпиляваше неизречените си мисли, за

да ги прикрие. — Защо е нужно да ми го повтаряте? Нека не подхващаме тая неприятна тема, професор Ноули! Но и... нека не си правим тогава страдалчески гримаси! Професор Бокенхаймер и доктор Болтън са член-сътрудници на нашия институт, институтът ни е свръхсекретен, а изобретението, макар и да е лично, макар и извънпрограмно, се осъществява със средствата на института, при това то е от изключително стратегическо значение... — Полковникът бе се отказал да размахва сабята вътре в себе си, размахваше я открито над главите им. Безшумните гласове, идещи откъм него, бяха млъкнали и останал за миг напразно заслушан в тях, Бокенхаймер също се ядоса:

— Казах ли ви изобщо нещо, Мърроу? В групата ни има и подобри тълкуватели на гримаси от вас. — Веднага след това обаче той съжали за думите си и добави: — Тоя проклет фьон направо ме съсипва!

Стенфорд, който до този момент се хилеше злорадо от висотата на своята младост, пак от същата висота викна без всякакво уважение към посребрените вече коси на Мърроу:

— Слушайте, полковник, времето напредва, а вие още не сте ни казали за какво сте тука?

Излъчванията на Мърроу се блъснаха в Бокенхаймер в пълен хаос. После се източиха, заприличаха на кардиограма от прединфарктно сърце. Ужасно се мъчеше, горкият, да се овладее, на Бокенхаймер чак му дожаля за него.

— Да... — започна полковникът енергично, а веднага след това премина към гальовно интимничене, но Бокенхаймер позна в него напрежението на човека, който иска да прикрие целенасоченото си любопитство. — Впрочем, господин професоре, защо вашият симпатяга Ралф следва славянска филология?

— Обича литературата. Простете, но аз ще пия още едно кафе. Някой друг иска ли? Джейн, моля ви, две кафета още — изрече Бокенхаймер в решетчицата на апарата. „Веднага, господин професоре“ — бликна от нея едно толкова звучно гласче, та в миг цялото небе над пустинята се обистри и в него запяха птици, а водата шуртеше, шуртеше, шуртеше, чиста и студена, и някакви красиви голи хора ходеха под палмите около нея. Бокенхаймер още държеше пръста си на копчето до решетчицата, която отдавна мълчеше, много тъжно бе станало лицето му и той премига няколко пъти смутено, преди да

продължи: — Като юноша се увличаше по руската литература, затова. Гогол и Достоевски, струва ми се, бяха му кумирите. И Маяковски...

— Хъм, Гогол и Достоевски — повтори Мърроу и явно тези имена не му говореха нещо определено, но той успя да се измъкне с една шега. — Все е по-добре, отколкото Че Гевара. А защо вие не го насочихте към някоя по-съвременна специалност? Вашата например?

— Тогава още не беше готов апаратът ми — подигра го меко Бокенхаймер. — Пък и досега не знам точно каква е моята специалност.

Ноули и Стенфорд шумно изликуваха; старецът дори събори трите сантиметра сивобяла пепел от върха на пурата си, която с гордост от доброто качество на тютюна бе крепил досега. Полковникът ги изгледа, видя още по-обидното равнодушие на Болтън и реши, че е по-разумно също да се засмее.

— Да, да, тия деца! — рече той. — Големи грижи ни създават. — Усети, че това е недостатъчно да скрие обидата му и Бокенхаймер долови нов напън под елегантния му костюм, един напън като пред изкачване на висок връх. — Та нали затуй толкова треперим над вашето изобретение! То е повече от епохално, какво ти епохално, направо няма определение за него! Аз мисля, че ако нещо оправи най-после тоя див свят, ще бъде именно то... — А Бокенхаймер мислеше, че ако нещо погуби тоя способен менажер, ако нещо безвъзвратно го погуби като менажер, това би било именно неговото изобретение. — Представете ли си — въодушеви се искрено полковникът — във всеки дом такъв апарат! Централно програмирано устройство, преподавателски робот към него, също с централна програма! Всички училища, всички университети стават излишни! Само изпитни комисии. Най-новите знания, най-доброто преподаване, най-финото възпитание, бъдещите поколения — обърка той мислите си в своя неподправен възторг. — Направо научна фантастика! Но... миниатюризацията, приятели, миниатюризацията! Без нея нищо от това... нужно ли е да ви напомням основния лозунг на времето ни? Колкото са по-големи нашите грижи, толкова по-малки трябва да бъдат нашите транзистори! Дайте най-после схемата на инженерите, професор Бокенхаймер! Разработката да върви едновременно, много я забавяме така!

Сред вулканните изблици полковнишки възторг, оглушили кабинета му, Бокенхаймер чу младежкото съскане на Стенфордовото презрение и подземното боботене на гнева на професор Ноули. Само откъм Болтън пак не идеше нищо. Светът в него беше черен и непроницаем като кожата му и може би затова Бокенхаймер уважаваше толкова своя мълчалив сътрудник. Искането на вратата да се отвори го стресна с бръмченето си, но той не побърза да натисне копчето под ръба на бюрото. Беше Джейн и трябваше да намери начин да не гледа към нея, когато тя ще се навежда да остави кафетата. Защото тя ще влезе с кафетата и със страха си — две години вече все той неин страх! — а Бокенхаймер не бива да гледа към нея, професор Бокенхаймер да си гледа своя негър и да си мисли колко много го обича, защо го обича толкова и що за човек е този странен негър изобщо...

Повторното бръмчене отвори дебело тапицираната врата. Влезе ароматът на кафето, влезе ароматът на Джейн, кабинетът се превърна в грамаден съд с благоухания, а Бокенхаймер стисна клепачи пред цялото това благоухание и си каза в своята пустиня така, че ехото го повтори гръмогласно в него: Истинско щастие е да попаднеш на такъв негър! Ако някога изобщо съм имал щастие в нещо, това е Болтън. На колко хора се е удавало да намерят своя негър, който да мълчи и да им върши работата? Чуваш ли ме, Болтън? Знам, че ме чуваш, но си мълчиш. И това ти е най-доброто...

В института го наричаха „Сянката на Бокенхаймер“ отначало, после — само „Сянката“. За по-кратко. Прекалено черна изглеждаше тая сянка за германо-еврейски белокожия Бокенхаймер, но и той твърде дълго я търси, докато я намери — такава хладна и надеждна в своята плътност. Единствен Ноули знаеше в началото за опита на Бокенхаймер да „материализира“, да вложи в машината част от своите способности. Знаеше и стадия на математическото моделиране, до което професорът беше се добрал с многогодишен труд. Нужен бе конструктор, за да осъществи идеята, ако тя изобщо бе осъществима. Институтът по сугестология и парапсихология на армията, в който двамата работеха, щеше да даде не един, щеше да даде сто бляскави конструктори, щом само му споменеха за това, но Бокенхаймер се боеше да споменава за идеята си, а и Ноули беше достатъчно умен, за да предположи последиците от едно такова изобретение. Не можеха да отидат просто в друг институт — все едно, военните щяха веднага да

се доберат до тях. От научния шпионаж също така нямаше къде да се избяга в днешния свят. По-разумно се оказа да я осъществят именно под покрива — относително най-сигурния покрив — на тоя свръхсекретен институт. Така щяха да избягнат поне отчасти шпионирането от самия него. И да си осигурят нужните средства за експерименталния модел.

Ще ви дадем най-добрия менажер — каза със сдържано вълнение ръководството на института. — Полковник Мърроу е... — И Мърроу започна през ден да им води по двама-трима конструктори. Бокенхаймер разговаряше с тях на философски теми, за времето, за политиката, за спорт, канеше ги у дома си, пиеше с тях по баровете и ги прослушваше с антената си, без да им открива за какво се касае. Отиваха си в недоумение, мислейки, че прочутият хипнотизатор и телепат си е правил някакъв експеримент с тях или подозираха, че това е специално кадрово проучване, възложено му от армията. Докато един ден Ноули заяви: Така до никъде няма да стигнем, полковник! Бокенхаймер трябва сам да си намери човека, иначе никога няма да се освободи от подозрението, че му пробутваме подставени лица. Познавам един черен... — Болтън ли? — досети се веднага полковникът, който според службата и призванието си познаваше всички що-годе кадърни учени и техници. Пък и д-р Болтън беше достатъчно известен. — Тоя черен, професоре, ще ни струва... тоя черен струва колкото цяла Африка, ясно ли ви е това? — Вие само ми разрешете да говоря с него — настоя Ноули. — Може и да не стане нужда да го купуваме!

Ноули докара с колата си скъпия негър, за когото всички се питаха къде дява парите от многобройните си изобретения и патенти. Най-много, естествено, се питаха службите за сигурност. Къщата на Болтън беше повече от скромна, повече от скромно бе и обзаведена, ако оставим настрана фантастично съоръжения му частен кабинет-лаборатория и фантастичната система, която я охраняваше. Но нея той сам бе си изработил. А в същото време чековата му сметка в банката представляваше само междинна станция за внушителните суми, стичащи се отвсякъде към нея. Те си почиваха там месец-два и продължаваха своята черна неизвестност, по всяка вероятност поддържайки някоя от многобройните негърски организации.

Ноули беше му казал в колата: Готов ли си да се заемеш с една работа, от която скоро няма да падне нито стотинка, а може и въобще да не дойдат пари? Негърът му отвърна със свойствената си безизразност: Кажй на шофьора да обърне! Значи прави са хората, като те наричат един мръсен, алчен негър? — рече му Ноули; той можеше да си позволи такива шеги, защото всъщност той бе го създал в тоя му вид, излекувайки преди десетина години безпаричния келнер-студент от нападналата го депресивна меланхолия. Откри го в болницата, където момчето лежеше след първия си опит за самоубийство, хареса си го и се амбицира да го оправи. Такъв съм — отвърна му вече пред дома на Бокенхаймер някогашният самоубиец, който бе си запазил като спомен от болестта само една смущаваща другите мълчаливост. — И законът на времето ни е алчен, чичо Ноули. При нас ако една работа шест месеца след приключването ѝ не почне да носи пари, и то големи пари, тя е нерентабилна за цялото общество, не само за автора ѝ. Да обръщаме, докато е време! — Аз три години се занимавах с тебе, за да станеш рентабилен за обществото — безцеремонно му напомни Ноули. — И държа да помогнеш на приятеля ми. Нека това да бъде пък моята голяма пара, която ще изкарам от тебе!

Бокенхаймер, предупреден кого ще му доведат, отново бе целият една изпъната в очакване антена, когато се ръкува с двамата. Черно-бялата смесица на тяхното вълнение зазвъня в клетките на загадъчната му възприемателна апаратура. Странно подскачаха и се пилееха излъчванията на стареца — не познаваше такива момчешки трепети у по-възрастния си колега. Изглежда, възлагаше големи надежди на срещата. Но в Ноули Бокенхаймер беше сигурен, Ноули нямаше да го предаде, защото отдавна вече не искаше нищо за себе си от живота, освен да му потвърди тия или ония истини и мисли, с които половин век бе измъчвал мозъка си. А негърът?

Негърът влезе с враждебната към целия околн свят елегантност на пантерата. Един красив самотен хищник влезе в приемната му, очевидно уверен, че никой не е достатъчно умен, достатъчно хитър и достатъчно силен да го победи, но допускащ в тоя миг съществуването на опасни за него непознати явления. Навярно така черната пантера, изпъната върху клоните на дървото, се вслушва в бученето, предхождащо някое земетресение, или с напрегнати зеници гледа огненото зарево на далечен пожар в джунглата. Бокенхаймер се опита

да проникне под еластичната броня на черната му кожа и не успя. Това разбуди амбицията му, но в последния миг той я овладя и отстъпи — не биваше да го плаши или да го предизвиква още по-здраво да се затвори в бронята си. Явно тя не бе предназначена само за тая среща, а ограждаше от всички една ревниво пазена самота. Човек, който толкова държи на вътрешното си отшелничество, не би могъл да стане предател, защото нищо не е в състояние да го подкупи. Освен това Бокенхаймер имаше слабост към негрите, към тяхната своеобразна психика и неволно започна да му се умилква. Още докато наливаше уискито в чашите, каза:

— Много ви моля, доктор Болтън, да не мислите, че аз сега чета всичките ви мисли. Слуховете страшно преувеличават моите способности. Особено пък откакто за парапсихологията се заинтересуваха военните, какви ли не глупости се дрънкат за нашия институт. А той е секретен дотолкова, доколкото работим с космонавтите, доколкото се мъчим да направим от телепатията и сугестологията средства за връзка и обучение...

— Еее — прекъсна го Ноули, — що за предисловие? Болтън много добре знае с какво се занимаваме. — И се чудеше на странното смущение, обхванало знаменития му колега.

Бокенхаймер сам се чудеше на необичайното си смущение. Отдавна никакъв човек не бе способен да го смути, защото у никого не бе усещал по-голяма душевна мощ от своята — способна при специална концентрация да подчини на себе си много хора едновременно. Но при повторния си опит да влезе в душата на негъра той бе се изправил пред нещо действително необикновено — пред някаква тъмна пустиня, подобна на неговата, но спокойна и непроницаема, по чието небе не блещукаше нито една звезда, в която можеше да навлизах и да навлизах, без да срещнеш нищо. Опустошен от самотата си ли беше тоя човек, или тъкмо на нея се опираше неговата необичайна сила, изчистена и освободена от всичко, за да се осъществява в едно непрекъснато конструиращо съзнание? Тогава Бокенхаймер изтърси изведнъж, пак без да разбере кое го накара:

— Доктор Болтън, имате ли нещо против евреите?

Негърът нито се учуди, нито се изненада:

— А вие имате ли нещо против черните?

Бокенхаймер се засмя в радостно предчувствие, в едно щастливо безсилие да се противопостави на тая черна бездна, която го влечеше към себе си със своята непроницаемост. И презглава се гмурна в нея:

— Тогава бихте ли се запознали с една моя идея? Изчисленията и чертежите ми сигурно ще ви се сторят наивни, макар да съм учил математика и кибернетика, но дано откриете в тях рационалното. Ако го има, разбира се...

Ноули бе ококорил очи — той Бокенхаймер, който дори нему не бе показвал математическия модел на своя проект, вече отключваше стенния сейф в кабинета си, за да донесе документацията, както се казва, на първия срещнат негър. А той пък негър, след като изслуша равнодушно обясненията, след като хвърли един бегъл поглед по листовете, рече без никакво вълнение:

— Имате копие, нали? За да ги проуча, трябва да ги взема със себе си.

— Вземете ги — отвърна с безумно великодушие Бокенхаймер.

Болтън небрежно, но с привична ловкост ги сви на тръба в жълточервените си длани, където черната кожа сякаш бе одрана, откривайки истинския цвят на тялото му.

— А за да ги взема със себе си, трябва да повикам моята кола. Нали няма да се обидиш, чичо Ноули, че ще се върна с нея?

Ноули можеше само да се радва. А Бокенхаймер гледаше с упование тия грамадни черносиви отгоре и жълточервени отдолу негърски лапи, в които бе се появило едно голямо колкото запалка радиотелефонче, и мислеше, че това изречение достатъчно издаде каква оценка е дал на книжната тръба. Говореше се, че под лака на грамадната му кола се криел истински танк с навярно не по-малка бронирана и огнева мощ. По-късно, след скандал и заплахи за напускане, Болтън взе от корпорацията си една година неплатен отпуск, за да се превърне в някакъв изумителен чернозем, върху който бързо и с разкошни плодове израстваха посетите от Бокенхаймер идеи.

„Сянката“ пиеше вече кафето си — единствен Болтън реши да пие второ кафе — и Бокенхаймер не се запита дали направи това, защото действително му се пиеше, или за да бъде отново заедно с него. И да се запита, нямаше да го разбере; много пъти бе се питал напразно, защото безброй пъти Болтън бе постъпвал именно като негова сянка, без в това да се съдържа каквото и да било

угодничество или самоунижение. Та и негърът нямаше нужда да се подмазва никому — умееше бляскаво да осъществява способностите си, скъпо и прескъпо да ги продава, да бъде необходим. Неведнъж бяха се опитвали да го ликвидират — сигурно тръстовете, които не успяваха да го привлекат към себе си, а искаха да се освободят от непосилната за тях конкуренция на свръхмогъщата и благодарение на Болтън винаги първа на пазара с новости Интернейшънъл компютър корпорейшън. Но той знаеше да се пази, пазеха го навярно и черните ангели на някои подмолни негърски организации. Дори страхопочитание към себе си не бе отбелязвал в него Бокенхаймер — само едно хармонично нагаждане във всеки миг от съвместната им работа, което правеше неуместен въпроса, защо този могъщ ум жертвуваше времето си за една идея, към чиято практическа стойност като че ли нямаше никакво отношение.

Болтън сърбаше вече кафето си — разрежено с мляко, то се сливаше по цвят с устните му, Джейн бе отнесла вече своя аромат и кабинетът отново си беше обикновен професорски кабинет с разхвърляни по писалището книги. Зад това писалище обаче седеше един човек, чиито необикновени способности караха хората да се свиват в мистичен ужас и който сега се радваше като дете, успяло да надмогне страха си, за да мине през някакъв страшно тъмен коридор. Не видя секретарката си и не чу нищо откъм нея — с изпотяващо напрежение бе смогнал да вдигне пред себе си непроницаема за нейните гласове стена. А и гневът на Ноули междувременно не бе успял да изригне — ароматите на Джейн бяха задавили гласа му; все още бе чувствително за женските аромати старчето:

— Слушай сега, полковник — казваше Ноули с бащинска търпеливост, — и нека това бъде последният ни разговор по въпроса! Първо, Болтън вече работи по миниатюризацията...

— Но сам! Това ще трае...

— Колкото трае, толкова! Решението на групата ни е категорично: докато не уточним границата на програмирането, докато не видим основните психически и физиологически последици от една оптимална програма, докато изобщо не решим какво ще правим с апарата, вие няма да го получите. Имайте предвид, че може изобщо да не ви го дадем, а да го унищожим. Така кажете на началниците си и нека престанат...

Мърроу целият бе се сгърчил в суперменския си гръден кош, искрена болка бе го сгърчила така.

— Но, господа, но, приятели!... Та аз разбирам... кой, ако не аз, ще разбере, колко време вече работим заедно! Извинявайте, това си беше от мене, съвсем не от началниците ми, стар ентусиаст съм, какво да се прави, пък и ние, военните, лесно се въодушевяваме, когато такива патриотични задачи... не, аз съвсем за друго! Институтското ръководство реши да изнесете експериментите на по-широка база. Смята, че неоправдано стеснявате полето на проучванията и това води до прекомерно забавяне, до огромен риск. Чуждите разузнавания са нащрек. Свързването на Болтън с Бокенхаймер ги вдигна в голяма тревога, не е трудно да подозре човек, че се готви голяма работа. Дълго не ще ви опазим, като работите така, частно. Но аз пак се отклоних, прощавайте! Съвсем не исках да ви плаша, това прозвуча като изнудване, прощавайте! Та... ръководството реши да пренесете опита в един затвор за малолетни престъпници.

— Кога е решено това? — запита Ноули сопнато. — Аз не знам такова решение и никой тук не го знае.

— Вчера. На редовното заседание. Професор Бокенхаймер беше във Франция, а вие бяхте болен, професоре.

Старецът измърмори нещо, което прозвуча като „да-да, вярно“ или „я гледай ти“.

— Това е — заключи полковникът с облекчението на човек, намерил опора в стоящата над него сила. — Аз изпълних задължението си. Останалото е ваша работа. За експериментите в затвора ще ви отпуснем допълнителен щат. Можете и сами да си посочите новите помощници, ако още ви е страх да не ви пробутаме агенти — позволи си той дори една шеговита закачка. — Професор Ноули, като шеф на групата, трябва да докладвате тия дни един най-общ план на работата в затвора. И искайте, не се стеснявайте да искате каквото ви е нужно! Доктор Болтън, извинете, че ви разкарвах дотук, но вие сте съавтор и вашето присъствие беше необходимо според правилата на сигурността.

— Каквото реши Бокенхаймер — изрече безизразно негърът. — Можеше и без мен. Апропо, за охраната! Стига сте пускали агенти около къщата ми! Казах ви, моята охрана е предостатъчна. Карате ме да мисля, че съвсем за друго пращате тия мърляви фантета.

Бокенхаймер отново съзря полковника в униформа — едно жалко, смачкано човече, което се надуваше да изпълни невидимата за другите униформа, а едновременно се сдържаше да не завие от ярост.

— Ще докладвам вашите опасения, доктор Болтън. Но знаете, че въпросите на охраната не решавам аз. Свободен ли съм? — изпъна се полковникът като войник пред ротния си командир, въобразявайки си навярно, че с тази ирония спасява най-послед част от своето достойнство.

II

Бокенхаймер чу елегантните му трендафори да скърцат по офицерски към вратата. Вратата се отвори, пространството между нея и рамката ѝ бе закрито от суперменските плещи на полковника, но Бокенхаймер съзря през тях секретарката си. Нищо не направи, за да я види и все пак видя сивосините ѝ очи, уголемени от кристалните лещи на очилата, нежноскулестото ѝ покорно и боязливо личице. Помисли: тя го усеща, когато духа фьонът, е винаги по-уплашена, защото и у мене е по-силно...

— Бок, мислиш ли вече по въпроса — запита го Ноули с прякорна фамилиарност, зад която се криеше определено намерение, а Бокенхаймер си мислеше как ще отиде и ще я прегърне; ей тъй, ще излезе за минутка, уж до клозета, и ще я прегърне. Тя няма да се възпротиви, ще почервене и ще побледнее както тогава, с листчето, ще се остави да я целува, да я целува и... и той може би ще бъде най-послед щастлив или поне спокоен... а тя ще примира в ръцете му от страх, не от нещо друго, от същия мистичен страх, който изпитват всички хора пред него.

Би ли могъл в няколко сеанса да го изгони от нея? Всъщност това всеки професионален психиатър ще го направи дори по-добре, но би ли могъл да я накара да го обича? Да постави в душата ѝ обич на мястото на тоя глупав страх? — Толкова пъти бе се питал, че вече се отчайваше от неспособността си да се отърве от тия едни и същи и еднакво напразни въпроси, толкова пъти бе си отговарял, че няма полесно от това, да сграбчи уплашеното и предано, и покорно пиленце в лапите на хипнозата, да го накара, разтреперано от страст, да тръгне към него самичко, със затворени очи и отворени обятия, макар да знаеше, че никога не ще събере такава сугестивна енергия в себе си — с всяка друга би било играчка, но пред нея всичко в него се разпиляваше и завъртяваше в един до изпотпяване горещ вихър.

Тогава, с листчето, имаше още сили пред Джейн. Обичта му беше млада и той още не се съмняваше в нейното право да притежава.

И все пак не изведе лекомисления си номер докрай. Не я искаше със затворени очи. Още тогава разбра, че никога не би я поискал уплашена. Онази, която му роди две момчета и която наистина като че ли го обичаше, не успя да се освободи от страха си, не издържа на вечния си страх и предпочете да избяга в смъртта. Имаше ли право да поведе това крехко момиче по същия път? Дявол да го вземе, защо не беше баналната началническа история, историята на всеки порядъчен бизнесмен, който спи със секретарката си по простата причина, че няма време да търси друга жена, а накрая се оженва за нея и по бизнесменски е щастлив с нейното триединство на довереница, съдружница и любовница? Та нали сигурно затова му я прати и Мърроу! Умният менажер е длъжен да съобрази, че щом главният човек, от когото зависи успехът на делото, е вдовец, жените или дори само мислите за жени ще му създават главоболия, ще му губят времето. И умно бе я избрал дяволът — тая дипломирана психоложка с фигура на бродуейска гърла и интелектуална муцунка, върху която очилата действуваха като ламените розички върху гръдните зърна на стриптизьорките! Ако знаеше само колко глупаво бе постъпил тоя умен полковник!

Отначало Бокенхаймер я взе за подставена агентка на Мърроу — защо иначе една специалистка ще се примирява с обикновено секретарско място? Не му трябваше никаква психоложка пред кабинета и той започна да си играе с нея с любезна, но откровена жестокост. Искаше да я накара да се разкрие или поне да я прогони. И все не успяваше. Навярно всичко беше много по-просто: навярно момичето не бе могло да намери работа по специалността си, след като е защитило дисертация на една не особено търсена тема — психология на алкохолизма. Сигурно го бе подмамила и съблазънта да работи със световноизвестния парапсихолог, но той все не ѝ вярваше и прибегна дори до хипноза. Предложи ѝ веднъж, мотивирайки се, че в момента се нуждаел бързо от едно наблюдение, а нямал човек под ръка и така нататък. С удоволствие, господин професоре — отвърна веднага Джейн и готовността ѝ трябваше окончателно да го разубеди. Тя, психоложката, не можеше да не знае, че в хипнотичния сън той непременно ще изтръгне всичко от нея. Не можеше да не знае и че подобни сеанси е прието да се правят в присъствието на свидетел. На това поне щеше да се позове, ако имаше някакви тайни от него или

опасения, че той ще злоупотреби със съня ѝ. Но тя мълчаливо седна в креслото и трогателно се заизмъчва да се отпусне, за да го улесни. Тогава чак Бокенхаймер изведнъж видя колко е хубава. Той се унесе в погледа си, целият се разтвори в него, но не за да я подчини, а в едно съзерцание се унесе, което бързо се превръщаше в някаква сладост и някаква мъка.

— Не съм ли още готова? — запита тя по едно време шепнешком. — Наистина, много се вълнувам! Знаете, аз... присъствувала съм, разбира се, но аз самата никога... ето вече ще се успокоя — и тя закръгли устни да поеме най-сетне успокояващия дъх, а Бокенхаймер едва не полетя към тия разтреперани горещи уста и каза сепнато:

— Не, не, Джейн! Размислих, може и без това. Ей тъй, одеve реших, че е бързо, но може и без него. Защо да ви измъчвам, глупаво е! Хайде оставете, идете си, да, да, благодаря ви, за готовността ви благодаря! При друг случай... — така смешно се обърка, че тя би трябвало всичко да разбере, ако покрай изучаването психологията на пияниците не е изгубила вродената си женска проникателност за мъжките преживявания.

От тоя ден започнаха страданията му — същите ония страдания, които всеки мъж на неговата възраст жадува да изживее поне още веднъж и от които в повечето случаи бърза да избяга, щом го връхлетят. Бокенхаймер беше вдовец и не искаше да бяга. Наслаждаваше им се, мазохистично ги удължаваше, уж проверявайки дали Джейн е годна да му стане съпруга, без ни най-малко да се съмнява в нейното съгласие. Та и коя жена би отказала на тоя световноизвестен мъж с приветлива външност, зад която се криеше един смайващ човешкото въображение дух? Увлечен в ослепелия си егоцентризъм, той дръзна съвсем по хлапашки, съвсем лекомислено да си направи още една шега-експеримент, последната, предизвестяващата официалното му предложение. Като минаваше през стаята ѝ, отивайки на обед, той ѝ връчи уж мимоходом едно листче хартия, каза ѝ с подходящата небрежност, но както винаги по служебному учтиво:

— Госпожице Джейн, моля ви, проверете дали биха могли да ми намерят тия книги в библиотеката до довечера. Нека ми ги изпратят у дома! — но не продължи пътя си, а само се отдръпна малко встрани и

повика своите загадъчни сили, които сега го радваха с предчувствието на едно удоволствие, което никой мъж след прочутия някога Волф Мессинг не бе в състояние да си позволи.

Джейн наведе модерните си очила към листчето, но стъклата ѝ мигновено засияха в червени отблясъци. Цялото ѝ дребничко лице стана огненочервено, после огънят се отдръпна от него, оставяйки алени петна върху внезапната му бледост.

— Но това... това... господин про... но то не може да бъде...

То беше самата истина, видяна през диоптрите на неговото внушение. Той знаеше какво четат те в този миг и ликуваше под напрежението, с което за втори път го диктуваше в бедното ѝ мозъче: „Джейн, извинете, че един мъж на моите години постъпва по този детински начин! Аз ви обичам, Джейн! Обичам ви, както никога и никого не съм обичал, и затова не зная как другояче да постъпя. Затова ви оставям вие да решите.“

— Но... но... някаква грешка... вие друго листче... тук няма никакви книги... — шепнеше слисано момичето.

— Не съм сбъркал, Джейн — повтори неумолимо Бокенхаймер.

— Но тук... боже мой! Не може да бъде, вие... вие...

Тогава той изведнъж хвърли върху бюрото ѝ календара, който бе взел уж небрежно в ръцете си; с отрезвяващ плясък като голяма плесница изпляска там тежкия календар, а Бокенхаймер стисна клепачите си с такава сила, сякаш искаше да ослепи тоя свой нечовешки поглед, и рече с вкоравен език:

— Какво ви е, Джейн, лошо ли ви е? Какво има? Каква грешка?

Как некадърно, как идиотски лекомислено изигра излизането от номера! Но се оказа повече уплашен, по-ужасен от самата секретарка, която тогава погледна за трети път треперещото между пръстите ѝ листче и се строполи на стола си. Защото на него наистина нямаше нищо друго освен три заглавия на книги.

— Джейн! — извика той, без да е в състояние да ѝ се притече на помощ. — Джейн, какво ви стана?

— Не знам... аз... боже мой, какво ми стана наистина? Простете — посъвзе се момичето и недоумението му отново изби в яркочервения цвят на един безкраен срам.

И Бокенхаймер хукна... в обратната посока. Тичаше така, че шофьорът, подгонен от охраната, успя да го застигне с колата едва на

третата пресечка. Но има ли къде да избягаш от своя ужас, когато си сам като никой друг на този свят? И откъде се взе толкова лекомислие у един петдесетгодишен професор по специалности, които най-малко допускаха лекомислие спрямо хората? Как така не може да си спомни предварително, че когато оня нещастник от Московската банка е броил на Месинг сто хиляди рубли срещу празен лист от ученическа тетрадка, после, като му разкрили, че е бил обект на експеримент, получил инфаркт, та едва го спасили?

Бокенхаймер крещеше срещу своето лекомислие, а вече съзнаваше, че не опасността от инфаркт го е опомнила, а нейният безумен страх пред откровението му. Та нали заради този страх жената, която някога наистина го бе обичала, може би се реши да го напусне чрез самоубийство!

Вечерта съзря в домашния си кабинет изпратените му от библиотеката ненужни книги и освирепял, ги запокити една след друга към отсрещната стена. Третата вече летеше подир другите, когато гневът му прогледна. Тъкмо на тая стена висеше портретът на покойната. Потресе го импулсът на подсъзнанието му — за какво бе поискало то да си отмъщава на тази с нищо невиновна спрямо него жена? Заради бягството ѝ? Заради самотата, в която го остави? Заради нелепия ѝ страх?... Няколко месеца преди да погълне отровата, направила я в предсмъртните ѝ минути отблъскващо грозна, тя беше му изплакала за последен път: Не мога повече! Винаги да живееш с усещането, че някой знае във всеки миг всичко за тебе. Нечовешко е, ти не можеш да го разбереш, но то е нечовешко... Бокенхаймер предусети една от поредните ѝ нервни кризи и я посрещна със заучените психиатрични похвати: А нима по-рано ти не искаше да знаеш всичко за мене? Когато човек обича, той е ревнив към всяко душевно движение у другия. Естественият егоизъм на влюбеността. Но, мила, ние сме достатъчно дълго женени, за да е естествено да се ревнуваме по този начин. Смешно е направо...

— Това е друго! — упорствуваше тя. — Съвсем друго е!

Той още сдържаше яда си:

— Колко пъти ще те убеждавам, че знам за тебе точно толкова, колкото и ти за мене? Имам си прекалено много работа, за да се занимавам с твоето изучаване. Разбери, това е болестно състояние и ти трябва просто да се лекуваш малко.

Тя пак не му повярва, но наред сълзите си се изсмя почти като луда:

— Дори за друг мъж не мога да помисля, без да го разбереш веднага! Ей тъй, само да помисля, без никакво отношение...

— Глупаче! — опита той отново с нежност. — Това трябва само да те радва. Значи още те обичам. Та всеки съпруг, който в достатъчна степен е ангажиран с чувствата си към своята благоверна, усеща, когато тя се занимава в мислите си с друг мъж. А при жените това е даже двойно по-изострено. Поставяш ме в неудобно положение, защото ако почна да те уверявам, че не ме интересуват твоите мисли за други мъже, ще си помислиш пък, че не те обичам вече.

Тя като че ли беше се успокоила, но спокойствието ѝ се оказа невротичен унес.

— Не — рече тя повече на себе си. — Ти не ме обичаш. Ти изобщо не можеш да обичаш, защото... защото просто не си човек.

Тогава той ѝ зашлеви една доста силна плесница.

— Предостатъчно съм чел това по вестниците! Имам право поне в къщи да не го чувам! — И още веднъж я удари.

През нощта се състоя едно мъчително и за двамата одобряване. По-мъчително и по-малко щастливо от всяко друго в десетте им години съвместен живот. Той ѝ препоръчваше невролози, съветваше я да попътува сама, каза ѝ съвсем искрено, че би могъл и сам да замине за известно време, ако тя чувства нуждата да бъде с друг мъж, а се бои от присъствието му; уверяваше я, че може да разбере и оправдае такова състояние. Тя се притискаше в него, сякаш искаше да влезе цялата в гърдите му, да се скрие може би там от себе си и от него, тихичко въздъхвайки в ямичката под гръкляна му: И на Марс да отидеш, пак няма да го направя! Защото те е страх ли, запита я, кога най-после ще се убедиш или поне ще ми повярваш, че съвсем нямам такива способности! Имам просто много силна памет, което съвсем не е анормално, а сугестивните ми способности също само са необикновено развити, но и това не е нещо, което да не се среща в една или друга степен у хората; още не се е родил тоя, който спокойно може да чете мислите на другите, и никога няма да се роди такъв, повярвай ми най-после, телепатията е съвсем друго нещо...

За щастие не бе улучил портрета и може би затова, като се загледа в него, го чу да казва: „И на Марс да отидеш, пак няма да го

направя!“ За няколко мига болката отне дъха му, оглуши го и го ослепи. Джейн, простена той, това не биваше да го казваш! Защо те е толкова страх, Джейн? — и доста по-късно, чак когато мислеше, вече попретръпнал, за лекомислено сторената пакост, си спомни, че бе нарекъл покойната с името на секретарката си. Повика веднага прислужницата и нареди да премести портрета в някоя от детските стаи — което от момчетата го пожелае. Прислужницата обаче го размени с една от картините в приемната, която окачи на неговото място в кабинета, за да скрие неизбелелия правоъгълник на тапета. Без да се мярва в института, Бокенхаймер поиска по визофона незабавен двумесечен отпуск. Трябваше да стигне отново чак до заплахи, защото там бяха особено ревниви към гастролите му в други страни. Но с присъствието на Мърроу трябваше все пак да се примири.

Тръгна инкогнито, почвайки от Япония и карайки наред през цяла Азия. Не даде нито един публичен сеанс, а само се предоставяше за експерименти на тамошните научни центрове.

Мърроу извървя двата месеца тактично на полукрачка зад него, аранжирайки сеансите и охранявайки тайните на института. Много се измъчи, горкият, но така и не узна причината за това внезапно пътешествие. Веднъж само Бокенхаймер го запитва мимоходом, като част от някакъв делови разговор по работата на тяхната научна група, не е ли по-разумно на Джейн да бъде предложена по-сериозна служба, не можело да няма в целия институт едно местенце за млад психолог, пък и алкохолизмът сред офицерството не е по-малък, отколкото в цивилния живот... Мърроу отвърна, че вече я е питал за това, но тя отказала. Дори се била разплакала, решила, че той иска да я махне от Бокенхаймер под формата на повишение; с него искала да работи, обогатявала се, имала била време да овладява нови специалности на това място. За да не се издаде, на Бокенхаймер му помогна внезапно пръкналото подозрение: защо пък на Мърроу му е притрябвало да я повишава, без дори да го запитва? Дали защото не бе успял да я направи агентка, или защото се е убедил, че Бокенхаймер няма намерение да я прави своя любовница? Да му предложи друга на нейно място? Сам да посегне на нея? Или пък е прозрял непредвидения и неочакван обрат на нещата? Вариантите на подозрението бяха много и удавиха в множеството си замъждукалата преди това у него потребност да сподели мъката си.

— Бокенхаймер, мислиш ли по въпроса? — повтори Ноули, след като двамата със Стенфорд, досадно дълго и за двамата, бяха се разговаряли шепнешком, та да не смуцават унеса му, и единствен слушател им бе нереагиращата черна маска на Болтън, неизменно обвита в белия цигарен дим.

Бокенхаймер отново мислеше, че няма никакво право да обрича момичето на същите страдания, които бе изтърпяла жена му.

— А? — рече той. — Да, благодаря ти за защитата. Но онова не биваше да го казваш, за възможността да не им дадем апарата!

— Играят ми вече по нервите — зарадва се старецът на връщането му при тях. — А виж, решението за малолетните престъпници ми се струва разумно. Трябва да ми повярваш, Бок, действително не съм участвувал в заседанието и нищо не знаех. Вчера бях съвсем разглобен, и телефона дори бях изключил, но пък и те можеха да почакаат да си дойдеш! Затова се и ядосах, но иначе...

А вчера Бокенхаймер се чувствуваше отлично. Шестте сеанса във Франция съвсем не го умориха, вчера в самолета беше пълен с нови мисли и нова жажда за работа. Дали преумората не се появяваше едва сега? Глупости, никаква умора нямаше! Иначе поне на шестия сеанс щеше да я усети. Мозъкът му работеше без засечка, с електронна скорост — младежите седяха потресени от чудовищните му способности, а после цвилеха от възторг. Цял живот щяха да помнят появата му и някои от тях може би сериозно щяха да се заемат с парапсихологията — тази надежда бе една от малкото утехи в живота му. Журналисти не допусна до себе си, успя да избегне обичайната сензационна пукотевица в булевардната преса. Едно интервю даде само — в Гренобъл — трогнат от буйния интерес на младежите. На някакво симпатично-нахално хлапе от местния студентски вестник го даде: Сериозността на стоящите пред науката задачи не му позволявала да прахосва свойствата на мозъка си за публични сеанси, в които неминуемо се промъква финансова и идейна спекулация с интереса на хората към тия явления. Не бива да се подклажда повече склонността им да мистифицират явленията. На времето Мессинг е бил принуден да дава публични сеанси просто за да събуди изобщо интереса на научните среди, пък и на кръговете, които финансират науката... На грубоватия въпрос, не му ли трябват пари, бе отвърнал грубовато, че не му трябват. На въпроса, как вижда по-нататъшното

развитие в изследванията на мозъка, бе заявил: Знаем вече доста много, що се касае до натрупан експериментален материал, новите методи и апарати са добри, но събрано накуп, това знание представлява едно... нищо. Чакаме да се появи един Планк или Айнщайн в психоневрологията, който да погледне на целия този материал от друга посока, и един наш Бор, който да създаде най-последния модел на мозъка. Предполагам, че това ще бъде някой младеж с не особено добри бележки в университета, както е бил някога Айнщайн — позволи си той нужната за всяко сполучливо интервю шега. — Само че не ме разбирайте погрешно, съвсем не искам да препоръчвам на студентите да не си учат уроците, искам да кажа: някой, който няма да бъде обременен от купищата наши знания и ей тъй лекомислено ще тръгне по някакъв съвсем друг път, който може да се окаже верният. Затова ще давам и занапред сеанси за студентите. Но докато се роди този младеж, ние сме длъжни да работим, да трупаме, да трупаме... А над какво работите сега? — последва закономерният въпрос. Това, надявам се, ще мога да ви съобщя след една година, най-напред на вас ще го съобщя, отвърна Бокенхаймер засмян, знаейки, че шеговитият край е най-добрият край за всяко интервю. Но симпатичното студентче-журналист бе запазило пък за края коварството си: Говори се, че сте предоставили на военните своите способности да създадат технически сугестивни средства за масова обработка на мозъците. Бокенхаймер повика най-очарователната си усмивка: Вие на всички ли слухове вярвате? Не — отвърна момъкът, вперил досадно немигащи очи в него. — Но младежта се безпокои. И без това предостатъчно ѝ промиват мозъка. Кажете ѝ да бъде спокойна! — избъбра Бокенхаймер нетърпеливо и му обърна гръб.

А сега си каза: Колко е една година, та ѝ се надява толкова? Трябва да поръча на Джейн да внимава за това студентско вестниче, като го пратят, да не се загуби сред купчината поща. И рече:

— Ноули, нали и по този въпрос си имаме наше решение, какво се запали така изведнъж...

Стенфорд скочи изненадващо от креслото си с такава сила, че издуха пепелника и над масичката се вдигна облаче от сива пепел.

— Виж какво, Бокенхаймер — издума той на един дъх, — досега уважавах искането ти, въпреки че не съм бил никога съгласен, знаеш това, но сега съм по-решително против експеримента. Първо, базата

наистина е непростимо тясна за сериозни изследвания, без статистически наблюдения доникъде няма да стигнем. И второ, извинявай, ама... собственият ти син...

— Какво има? — запита Бокенхаймер без особен интерес, свикнал на избухванията на младия Стенфорд. Той харесваше темперамента му и сам дори го насъскваше срещу Ноули, който бе представител на противоположната школа в неврофизиологията; така винаги имаше пред себе си сблъсъка на две становища. Иначе Ноули, склерозирал под своя авторитет и в старческото си самомнение, едва ли щеше да бъде и наполовина толкова полезен за работата.

Но Стенфорд, необичайно за младежката му самонадеяност, се обърка от простия въпрос:

— Ааа, нищо! Всичко върви точно както го желаш. Въпросът е... въпросът е всъщност само за широтата на наблюденията ни. Но аз ли ще те уча, ти по-добре знаеш от мене какво е статистическият метод за психологията.

Бокенхаймер сви вежди, а погледът му под тях сякаш се материализира във въздуха:

— Стенфорд, криеш нещо!

Младият учен се извърна да отбегне удара на тоя поглед и пресилено се засмя:

— Аман от ясновидци! Какво ще крия? Исках само да ти кажа... и Авраам, когато решил да заколи сина си в името на бога, е приел замяната, която бог му изпратил.

— Сравнението ти е твърде странно — произнесе вяло Бокенхаймер, подпрял лакти на бюрото, а ръцете му с поизпъкналите вече вени леко замасажираха жълтеникавите скули, хлътналите му очни кухини. След малко той заговори в мелодията на махленска врачка: — Криеш някакви бури в себе си, Стенфорд. Момчето не е добре според тебе, тревожиш се за нещо, нещо те възмущава, някакво решение има в тебе, което искаш да скриеш...

— Професор Бокенхаймер — прекъсна го и рязко, и поизплашено младият учен. — Отправи своята проникателност към сина си, не към мене! Ще ти кажа откровено: не бих желал да имам такъв син.

Бокенхаймер пропусна казаното, заслушан в неговите вътрешни гласове, и запита все така кротко, полушепнешком:

— Отказваш ли се от сътрудничеството?

— Ти и това ли прочете! — кипна Стенфорд. — Да, има и такива мисли в мене. Но решението ми от теб ще зависи. Нека пренесем опитите в затвора! Остави момчето на мира, моля те като твой сътрудник и приятел!

Зад тия думи Бокенхаймер чу едни други: „Младежта се безпокои“ — които прелетяха от Франция, но ги произнесе гласът на Стенфорд. Какво е станало с Вики? Сутринта на закуската... беше малко сънливо момчето, но иначе нищо му нямаше. Разговаряха, зарадва се на подаръка от Франция... Бокенхаймер свали дланите си, положи ги върху бюрото и ги натисна, сякаш се готвеше за скок. Една пресилена неумолимост бе вкоравила чертите на умореното му и отпуснато допреди малко лице.

— Щом още не си решил въпроса за сътрудничеството, докладвай последните си наблюдения! Но, моля, без сантиментални окраски. Учени сме, нали така?

Стенфорд посърна от резкостта на нареждането — тя говореше, че молбата му си оставаше неприета. Извади от джоба си няколко листа хартия и троснато ги хвърли на бюрото.

— Ето ти последния тест! Няма да ти го тълкувам тогава. Сам ще видиш. Момчето отпада физически, апетитът му не е добър, чете и учи уроците си като побъркано. Явно търси в тях бягство от нещо или пък те се явяват заместител на нещо вече загубено. Едно грубо нарушение на равновесието...

— Учителите какво казват? — прекъсна го сугестологът, като явно отказвайки да продължава да го слуша, и младият учен отново кипна:

— Простаците ликуват, разбира се. Преди Виктор бил буен, необуздан, с неравен успех, създавал им грижи... Сега станал най-силният ученик в колежа, най-възпитаният, най-кроткият, изобщо най-най-най...

— Стенфорд — обади се иззад гърба му професор Ноули, — какви са тия истерии?

— Но разберете, че именно волята е изключена! Това сме направили, не нещо друго — продължи да вика почти умолително Стенфорд. — Виктор е силен ученик, но не защото го желае; той е станал добър, но не защото го желае и той страда от това...

Под своята наеженост Бокенхаймер не усещаше възможности да възрази с нещо смислено. Най-добре щеше да бъде да ги остави да се дърлят помежду си и да се прибере. Но Болтън нетърпеливо палеше нова цигара; отдавна му се искаше да си върви — Бокенхаймер още одева го разбра, — а сега искаше да чуе надигащия се спор въпреки вечното му безразличие към всичко друго, несвързано с преките му специалности. Под безизразната негърска маска на лицето му това желание бе изглежда силно, защото Бокенхаймер ясно го прочете в себе си. Запита се: Дали наистина става нещо опасно с Виктор, щом и Болтън се заинтересува толкова? Та само аз ли не съм го забелязал? Но и този въпрос не роди у него никакъв притегателен фокус, около който да се обединят мислите и волята му за работа. Всичко в него си оставаше разлято и съзерцателно тъжно. А ето, Ноули вече бе взел листовите с теста от бюрото му, вече запретваше ръкавите на войнствения си мозък!

— Слушай, Стенфорд, ставаш наивен! Никакъв волев акт не е изключен, това е глупост. Просто у момчето се формира оня нов тип воля, който искаме да постигнем. Независимата от подсъзнателните процеси воля. Какво се ужасяваш като някоя глупачка майка, която, щом не види у детето си познатото вироглавство, бърза да го обяви за болно. Развитие от „то“ към „аз-а“ е преди всичко развитие на волята, борба за нейното освобождаване от биологичното. Ако сме успели напълно да прекъснем извечните връзки на волята с нагонната система, да я оставим подчинена само на социалните фактори, трябва да се поздравим. Нужно е просто да изучим какво е станало в мозъка на момчето, а не да изпадаме в паника...

— Първо, аз съвсем не смятам... — пак почна да брои младият учен, но не успя да го прекъсне, а гласовете им резюлираха с болезнена гръмкост в пещерата-съзнание на сугестолога.

Той помисли, за кой ли път, дали не сбърка, като взе Стенфорд в групата си — способен е, чудесен е направо, но е твърде млад. Авторитетът на Ноули го подтиква, дразни го, пречи му да намира убедителните противодоводи на своята школа. Ако Бокенхаймер уважаваше заради нещо школата, чийто виден представител беше Ноули, то бе заради способността ѝ да назовава с нови и ясни думи неща, които по-рано човечеството не бе успяло да назове. Безспорна е заслугата на тая школа, успяла да разшири границите на рационалното,

включвайки в него смятания дотогава за ирационален свят на подсъзнанието. Но наистина ли бе успяла?... Бокенхаймер хранеше у себе си стотици възражения спрямо нея, макар в конкретната си работа да вземаше предвид и елементи от нейната методология. Може би е права да твърди, че хаосът, чието присъствие човекът винаги усеща в главата си, лежи в съзнанието му, разпъвано на кръст между „то“ и „свръхаз“, между природната даденост и социалния фактор, че не в подсъзнанието е хаосът, където царял строг биологичен ред... Но толкова ли е прост редът там, колкото го определя това учение? Добре, то находчиво е тръгнало от аномалиите и от ежедневните психопатологични явления, но... ако тръгнеше от него — от голямата, страшната аномалия, наречена Бокенхаймер? Когато по време на сеанс го накарваха да вади кубически корен от някое осемцифрено число или да каже например в кой ден от седмицата по Грегорианския календар се е падал 21 април в 893 год. преди новата ера, и Бокенхаймер затвореше очи, и преди още да ги е затворил истински, вече някакъв невидим пръст е почнал да рисува пред вътрешния му поглед отговора, така че му остава само да го прочете на глас — нещо, което му отнемаше понякога повече време, отколкото бе потрябвало на невидимия пръст да изпише отговора... На кого принадлежеше този пръст, на съзнанието или на несъзнаването в него? Кой го управлява? Та той нито го виждаше, нито го чуваше, нито го усещаше като присъствие в себе си. Просто съзираше безпогрешно написания отговор сред милиардите песъчинки на пустинята — ония песъчинки, които имаха и свойството да се подреждат като клетки на радиотелескопна антена, за да подслушват беззвучните гласове на другите хора, или да излъчват онай тайнствена енергия, способна да подчини неотразимо ума и волята им...

— Какво е свободата на волята, млади човече — ораторствуваше старикът Ноули като от университетска катедра. — Та ти и твоите учители даже това не можете да формулирате що-годе грамотно! А тая свобода се състои единствено в способността на съзнанието да преборва ония неща, които му пречат да се съсредоточи за някаква цел, да избере едно поведение! Какво искаме да постигнем с машината? Да освободим съзнанието от мрежата, в която го е оплело подсъзнанието с неразкъсваемите си нагонни връзки. Ако сме успели при Виктор, навярно е останала инерцията от механизма на тая ежеминутна битка

на съзнанието с подсъзнанието. Там, където е имало привична вътрешна съпротива, сега „азът“ се блъска в отворена врата и това му действа объркващо. Какво те е уплашило, Стенфорд? Страданието от изтласкването на нагоните? Та именно от това изтласкване и подтискане е тръгнало човешкото развитие, то е отделило човека от животното! Тъкмо това страдание е майката и бащата на човешкото общество... Извинявай за тия учебникарски истини, но...

Колко лесно намира обясненията, удиви се Бокенхаймер, подозрително прости са и подозрително поетични, както цялото негово учение, което с всичката си механистична бруталност все пак прилича на една жестока балада за човешката душа! А удивлението му беше повече една болка, отколкото удивление.

— Първо, професор Ноули — напъна се отново младият учен, — първо, тая ваша безусловна детерминираност на съзнанието от разните там комплекси съвсем не е доказана...

— Доказана е, драги! Тая истина за страданието от изтласкването и подтискането на нагоните е доказана във всички религии, и в обществения морал е доказана на всеки етап от неговото развитие, и във всяка духовна дейност е доказана.

— Искан да ви кажа нещо за Виктор — смени изведнъж тона си Стенфорд, заговори тайнствено приглушено и с това моментално застави противника си да го слуша. — Питам го вчера, какво най-много го измъчва. Изглежда, доста неща го измъчват, защото дълго мисли, после направо изплака. Най-много ми е мъчно, вика, че не мога да повторя някоя пакост. Не че искам непременно да я повторя, а така, да знам, че мога да я повторя, ако поискам. Просто да знае, че може — това иска момчето, а то съзнава, че не може. И това най-много го измъчва...

— Чакай, чакай, нищо не разбрах — викна Ноули. — Я го повтори!

Бокенхаймер опита отново да се съсредоточи, но в пещерата над пустинята ечеше гръмовно: „Дори на Марс да заминеш, пак няма да го направя!“ Не, не е същото, не може да бъде същото, помисли с болка и надежда Бокенхаймер. Навярно на нея само ѝ се е искало, изправена пред някое изкушение, да чувства способността да му устои съзнателно, да противопоставя на изкушението своята любов, а не

страха от мъжа си. От страха избяга тя, а у Виктор не може да има страх, та той най-много против страха се бори и у двете момчета...

Стенфорд разказваше с предизвикателно надгробен маниер — наистина би могъл да им спести евтините си психологически похвати!

— Нарекъл един съученик свиня. Миналата седмица. Признал това на баща си, според своето задължение и след сеанса на апарата съзнава, че никога вече не ще нарече съученика си така, макар и сега да твърди, че момчето си е свиня и заслужава това да му се каже. Виктор знае, че никога няма да му го каже вече, защото е неприлично и неморално, но иска да има в себе си увереността, че ако рече, може да му го повтори по всяко време. Това е, разбирате ли? Загубил е усещането си за свободата на волята. На тая воля, дето искаме да я освободим от уж пълната ѝ зависимост според вашата теза.

— Мммдааа! — рече професор Ноули.

— Я не драматизирай нещата! — изръмжа Бокенхаймер, сърдит всъщност на себе си, защото това, което щеше да каже, никак не приличаше на научен противодовод. — Ти не страдаш ли, загдето не можеш да кажеш на Мърроу в очите, че е простак и говедо? Къде ти е свободата на волята? Само че при тебе пречката е страхът, а при Вики тя е вече една забита в клетките на мозъка обществена норма за поведение. Момчето се измъчва, като слуша как всички около него се наричат с каквито си щат думи, а то не бива да прави същото. Щом тая норма бъде вкоренена по същия начин у всички, ще изчезне и болката.

— Именно, именно — оживи се отново Ноули, — сигурно когато механизмите на деструктивните нагони са изключени, отначало диктатурата на социалния фактор над съзнанието ще се чувства двойно по-остро. А когато човекът е сам в това робство, когато вижда как другите около него не го усещат, защото поне във въображението си изживяват злото в себе си — нещо, което той вече не може... Бокенхаймър, ние наистина трябва веднага да се пренесем в затвора. Само там ще проверим резултатно в една масова и все пак затворена среда...

— Странна е логиката ви, господа! — провикна се гневно сугестологът, особено го подразни този път единството на двамата, тръгнали от съвсем противоположни посоки. — Одеве дори за жертвоприношението на Авраам споменахте. Но бог е дал на Авраам

да заколи овен вместо сина си, а вие не ми предлагате овни. Предлагате ми вместо едното — сто деца!

— Бок, остави каламбуриите — ядоса се и старецът. — Тия деца са в затвора за превъзпитание. Ако ти ги направиш по-добри не за толкова години, колкото им се полагат, а за месеци, цялото общество ще ти бъде благодарно. Но ако ти гледаш и на тях, и на синовете си като на жертвени овни, значи от увереността ти в изобретението не е останало нищо. Тогава изобщо да го зарежем!

Бокенхаймер стана с чувството, че трябва да излезе навън, да бъде насаме:

— Нека не обсъждаме сега моята или вашата увереност! Във всяка научна работа има и увереност, и неувереност. И рискът си е риск. Своите синове аз имам право да жертвувам, те доброволно се подложиха на опита. Но никакъв човешки морал не ми позволява да изпробвам апарата върху чужди хора, пък дори да са престъпници, щом обществото си има други начини за въздействие върху тях. Като завършим програмата с моите синове, ще помислим и за по-широки опити. Извинете ме сега, но днес съм неработоспособен, Ще си вървя!

Болтън бе смачкал вече в пепелника поредната си цигара, бе се изправил почти едновременно с него. Ноули сдъвка нещо кисело между изкуствените си челюсти и откровено демонстрира гримасата на своето недоволство.

— За Ралф трябва да привлечем още наблюдатели — бързо изрече Стенфорд, сякаш се боеше, че Бокенхаймер ще си отиде, без да е решил нещо важно. — Разделил се и с приятелката си. Причините и тя не знае. На лекции рядко се мярва, изобщо...

— Оставете Ралф на мене! — изръмжа отново сугестологът и почти побягна към вратата.

— Да те закарам ли? — запита го Болтън, застанал до него — черна сянка на белия евреин.

Бокенхаймер не отговори, защото се намираше вече в секретарската стая, където, тръпнеща и зачервена, се изправяше неговата мъка. След случая с листчето момичето редовно се изчервяваше при всяка негова внезапна поява.

— Джейн — каза й той, — днес няма да работя, нещо съм неразположен. Кажете на Мърроу, но да не вземе да ми праща лекари!...

— Невъзможно! — изплаши се още повече момичето. — След два часа е сеансът в секция А-2, забравихте ли?

— Да го отложат за утре! В подводница са, не са на Луната, да не могат да чакат.

— Какво ви е? — пошепна секретарката и Бокенхаймер видя, че то си беше чисто нейна, а не секретарска загриженост. След мнимото му обяснение в любов той долавяше често у Джейн една плаха вътрешна насоченост към него, която много приличаше на зараждаща се или на криеща се обич, но не си позволяваше да ѝ повярва. Случаят с нея беше вече приключен, трябваше да бъде приключен.

— Нищо ми няма. Но това само на вас го казвам, Джейн — отвърна ѝ той, неовладял внезапно бликналата топлина, която стопи служебния тон в гласа му.

— Пощата? — запита момичето, по-скоро като че ли да го задържи още при себе си, защото знаеше, че щом шефът ѝ отказва дори сеанса в секция А-2, едва ли би се занимавал сега с редовната поща.

Бокенхаймер плъзна погледа си над двете грижливо подредени купчини писма и вестници:

— Във Франция дадох едно интервю за някакъв студентски вестник. Сигурно ще го пратят...

— Има го и в нашите. Утре ще ви го дам, щом сега не се чувствувате добре.

Но той бе измъкнал вече от купа един тежък ежедневник. С всичките зрънца на своята пясъчна пустиня усещаше, че е станало нещо лошо. Оня мошеник или не е бил от студентски вестник, или веднага с продал интервюто на голямата преса. На първата страница на официоза се провикваше огромно заглавие: „Бокенхаймер призова младежта да бъде спокойна“. Тая политическа спекулация с думите му го вбеси — кога бе призовал младежта да не се бунтува? Захвърли го, грабна друг, без да погледне дори името му. Но подзаглавията на информацията вече подсказваха направлението на вестника: „Бокенхаймер не отрича, че е предоставил способностите си на военния мозъчен тръст. Ще бъдат ли скоро осъществени новите методи за тотална диктатура над психиката? Младежта във Франция е против Бокенхаймер. А у нас?“

Той излезе, забравил да каже „довиждане“ на секретарката си. В коридора догони своите сътрудници, рече:

— Старче, видя ли това?

Вестникът обходи групата — шумоленето му звучеше като пращането на високоволтови токове.

— Обикновена провокация! — заключи Ноули. — Подпитват ни по този начин. Да се ядосаме искат и да направим по-конкретни изявления за работата си. Що ти трябваше да даваш това интервю!

— Що, що! Знаеш, че имам слабост към младежите, в тях ни е надеждата...

— Мърроу ще побеснее! — ухили се злорадо Стенфорд, а негърът, който за втори път четеше информацията, само равнодушно повтори предложението си:

— Да те закарам, Бокенхаймер.

И сугестологът този път разбра какво още се криеше зад това предложение.

III

Институтът по сугестология и парапсихология се криеше зад благовидната фирма „Институт за психология на колективното поведение“, беше всъщност незначителен негов клон. Криеше се още заедно с него сред голям парк в края на града, а паркът пък се криеше зад една висока стена, по която минаваха видими мрежи с електрически ток и невидими — за сигналната уредба. Стената и мрежите бяха значително по-нови от самите сгради. Поставиха ги едва след като бунтуващата се напоследък младеж няколко пъти насочи своя гняв към института, разбрала, че стотиците високоплатени психолози тук не се занимават само с психология на войника и военното действие, че именно оттук научно се ръководят всички ония масови средства, поставящи си задачата да превърнат всеки гражданин в бъдещ войник за каузата на капитализма.

Бокенхаймер почти мразеше тая сграда, където работеше от пет години насам, какго все по-често почваше да мрази необикновените си дарби. Понякога, като в този ден, той горчиво се каеше, че не бе си останал при публичните сеанси, които носеха само слава и пари, пари и слава. И никакви грижи. Нищо не погубва човека така ефикасно, както непомерните му амбиции. Знаменитият съветски сугестолог Волф Мессинг също бе станал професор, но не бе отишъл по-далече от пропагандните демонстрации на способностите си. А Бокенхаймер поиска да го надмине, решил, че тия божествени таланти го задължават да извърши един божествен акт за човечеството. Да направи онова, което всички религии и всички идеологии не бяха успели — коренно да изменят съотношението между добро и зло в самата биология на човека. Но ако той робуваше на една мания, защо другите, доказано умни хора, заедно с него си въобразяваха, че ще могат да обхванат всичко онова, което Ноули сборно нарича „свръх-аз“, и да го вместят в някаква машина? Та тоя прословут „свръхаз“ представлява ни повече, ни по-малко съвкупността от всички компоненти на социалната, материалната и културната среда на

човечеството, с която то възпитава своите индивиди! И може би с пълно право сега младежта ще се надигне против него — тя е усетила пакостната му, ужасно опасната му грандомания.

— А ти все мълчиш и мълчиш! — избоботи вече съвсем ядосано той към „сянката“ си, щом излязоха сами пред автоматичните врати на института. — Знаеш сигурно повече от всички ни, а мълчиш.

— В нашия свят и без това прекалено много се приказва — отвърна негърът и го хвана подръка, за да го поведе към колата си.

— Добре де, какво мислиш?

— Какво толкова ще му мисля? Най-много да изпочупят прозорците на къщата ти. Лесно ще ги укротят.

— Глупости, аз...

— В колата — повече! — каза тихо Болтън и го побутна към отворената вече задна врата на своя необикновен автомобил.

По размери той приличаше на „уличните крайцери“, които си купуваха парвенютата милионери, но нямаше нито тяхната елегантност, нито блясъка им. Вместо това, говореше се, дори лазерно оръдие имало било в него, някакво миниатюрно, никъде непатентовано лазерно оръдие. Но сигурно мълвата преувеличаваше, защото и техниката си има своите ограничения от времето закони. От подслушване обаче сигурно бе избавен, защото Болтън винаги предпочиташе да води важните си разговори в своя автомобил.

— Да се разходим малко — съгласи се Бокенхаймер, — но при условие, че ще говориш най-последно. Омръзна ми това твое мълчание!

На пропуска провериха обстоятелствено документаите им, макар лицето на сугестолога да бе известно почти на всеки жител в страната.

— Някой път ще им свия номера на Месинг — закани се все още гневен той, когато колата потегли. — До гуша ми дойде от проверките им!

— Какъв номер? — запита негърът през дима на новата цигара.

— Един от големите тогава хора го повикал по някаква работа. Накрая го запитал на шега дали би могъл да излезе, ако не му разпише пропуска. А Месинг предложил направо да заповяда на охраната изобщо да не го пуска навън. Големецът дал заповедта си по телефона и тръгнал на няколко крачки след него да гледа. Месинг преспокойно отишъл при двамата офицери на вратата, рекъл им нещо, те му козирували и той излязъл. А големецът се спуснал към тях да им се

кара защо нарушили заповедта му. Какъв Мессинг, учудили се и двамата, та това беше генерал еди-кой си! И казали името на началника на охраната.

Болтън се усмихна и сугестологът очакваше да чуе някакво възхищение, но негърът остана верен на характера си. Това отново го ядоса.

— Слушай, ти защо се захвана с тая машина, щом не вярваш в нея?

Болтън никога не бе изразявал неверие, но не възрази:

— Ако не аз, друг щеше да ти я конструира. Такива са законите на науката. Ако не беше се родила в твоята глава, щеше да се роди в друга.

— Мислиш ли? — позасегна се Бокенхаймер. — Някаква историческа необходимост от нея не виждам.

— Защо Мърроу и шефовете му ще й треперят толкова?

— Защото са луди за пари и ордени. С днешните средства, с телевизията, пресата, рекламата, могат да промиват мозъците както си искат. Дори един мит, за който някога са били нужни векове, може да бъде създаден за няколко дена.

— Да, но младежта не ще да вярва на техните митове — измърмори безстрастно негърът.

— Нищожна част от младежта...

— Тъкмо оная, която утре ще иска да управлява.

— Никога в историята мислещият човек не е бил толкова объркан и несигурен — въздъхна почти горестно Бокенхаймер.

Негърът го погледна отстрани и ярката белота на очните му ябълки блесна с две мънички светкавици.

— А най-обърканият май си ти — рече той уж шеговито. — Питаше ме одеде защо съм се захванал с машината ти. Бих могъл да добавя още към предишния си отговор: защото разбрах, че си объркан, че си страдащ, че обичаш хората, че си се отрекъл от фокусите, защото душата ти не желае да показва само себе си. Но ти не си действен човек, Бокенхаймер, трябва да се примириш с това, ти си само един велик, страдащ резонатор на всичко човешко...

Сугестологът бе извърнал глава към стъклото и гледаше прелитащите с бясна скорост край автострадата дървета. Беше смутен от изненадващата словоохотливост на сътрудника си, от нежността в

думите му, но не знаеше дали това го докосва с нещо приятно или по-скоро го тревожеше. Побърза да го прекъсне:

— Не съм предполагал, че можеш да говориш така поетично. Впрочем вие, черните, всичките сте поети. Само тебе мислех за изключение, с тая електронна машина в главата ти. Добре де, ти като си действен, остави сега поезията за другите и кажи какво да правим!

Негърът пусна угарката в пепелника и удобно намести гърба си на облегалката:

— Един афоризъм е останал в главата ми, мисля, от някакъв теолог беше. Днес мерилото за разума не се съдържа в това, човек да знае какво да прави, а в неговото поведение, когато той не знае какво да прави. Доста отчаян поп, а? Но май че е прав.

— Идва ми да унищожа машината — рече Бокенхаймер.

— Е, това едва ли ще ти върне душевното спокойствие! — позасмя се негърът и натисна бялото копче върху гърба на предната седалка. Едно дебело-дебело стъкло се заиздига от нея и плътно ги отдели от черния като господаря си шофьор.

— Нямах ли му доверие?

— Абсолютно сигурен съм в него — отвърна Болтън през тихия си смях и протегна ръка някъде под себе си, за да включи вероятно друг механизъм, задействащ магнитно-силовото поле, което унищожаваше всички възможности за запис или подслушване.

Бокенхаймер се облегна до него, притвори клепачи. Стори му се, че изведнъж стана много душно в изолираната кабина въпреки чудесната ѝ вентилация. Една болка прошумоля в песъчинките-неврони на съзнанието му — тоя гениален изобретател трябваше да се самозатваря всеки миг, да се бори с безброй опасности, вместо да впрегне всичките си способности за благо на хората. Той сигурно имаше доверие на своя черен, предан събрат — иначе нямаше нито секунда да го държи край себе си — и все пак не можеше да си позволи нито за секунда да прояви своето доверие.

— Бокенхаймер — каза негърът делово, — ти машината няма да унищожиш, то ще рече да унищожиш себе си, но ако си решил, че е настъпил моментът да осъществиш намерението си, кажи! Каналите за патентоването ѝ в Москва, Стокхолм и Швейцария вече са сигурни. Остава за у нас. Не бързах досега, защото и рискът е по-голям, пък и ти, струва ми се, още не го и желаеш. Не ми е съвсем ясно как ще

стане тая работа и с ООН. Досега такъв прецедент няма, научно изобретение да е поставяно под контрола ѝ. Ония бюрократи там ще почнат да протакат работата до безкрай, но някои солидни връзки имам вече.

Резонаторът в него изрече със злорадството на Стенфорд: „Мърроу ще побеснее“, и едни слънчев лъч зазвъня в пещерата-съзнание; тоя негър с тайнственото могъщество на парите и ума си винаги успяваше да му върне поне част от загубената увереност. Бокенхаймер рече:

— Благодаря ти. Не зная какво бих правил без теб. Но нека почакаме още! Да видя какво ще стане с децата, все още не смея да я давам в други ръце, докато не се уверя, че няма опасност от деформиране на личността. Една година още поне ми трябва. ООН трябва да приеме именно завършената програма, а не машината, само така ще се изключат злоупотребите. Защото машината си е машина — всеки може да ѝ вложи каквото си ще и да набути някого принудително в нея, и да му внушава каквото си ще. Затова програмата трябва да бъде единна и международно утвърдена. При Виктор още търся границата на минимума обществено полезно поведение. Но тъкмо това е рискованото, защото тая граница лежи винаги в сферата на конвенционалния морал...

— Кажи го „господстващия“, по-точно ще бъде! — прекъсна го с двусмислено подчертаване Болтън.

— Именно! Тук се крие най-голямата опасност от морална злоупотреба, от възможността да се спира чрез нея социалния и нравствен прогрес. Ще бъде като с десетте божии заповеди, само че така забити в мозъка, че никой да не може да ги престъпи. Въпросът е значи да се определя не минималната граница на полезното, а оптималната граница на невредното обществено поведение. А това вече е твърде дълга...

— И относителна — вметна пак негърът.

— И относителна работа — съгласи се машинално сугестологът. — Но нашата задача все пак е ограничена. Ние искаме само да изключим физиологическата основа на злото, да канализираме вродената човешка агресивност...

— Ще слезем ли някъде да се поразходим, или... — прекъсна го не особено деликатно Болтън, защото очевидно не му се искаше да

слуша пак неща, слушани стотици пъти — като повечето винаги вгълбени в работата си учени Бокенхаймер не изпускаше малкото си жертви, пред които можеше да споделя своите вълнения.

— Извинявай — сконфузи се той, — ти, както обикновено, бързаш. Карай тогава в къщи.

Негърът не почна да се оправдава — бяха достатъчно близки — и веднага нареди връщането към града през телефонната решетчица върху гърба на предната седалка.

— Добре, Бос — отвърна шофьорът с необичайна фамилиарност и Бокенхаймер отново почувствува, че този черен шофьор изпълнява навярно и други функции в легендарната подмолна мрежа, към която според слуховете принадлежи Болтън. Това върна въпроса, появявал се няколко пъти досега на устните му:

— Болтън, извинявай, ако влизам в сферата на нещо дискретно! Почти съм убеден, че ти не разчиташ само на приятелството ни, само на това, което аз ти казвам... — трудно му беше да намира най-деликатните думи, защото се боеше да не обиди сътрудника си. — Доколкото те познавам, пък и нали си съавтор...

— Карай направо де! — окуражи го негърът. — Искаш да знаеш имам ли свое разузнаване около машината...

— Ти че го имаш, имаш го — каза с облекчение Бокенхаймер. — За Ралф ми се ще да те питам, може би ти... момчето систематично и доста хитро се изплъзва от наблюденията...

Колата с приглушената ярост на многобройните си цилиндри се възземаше по осморката на автострадата, за да излезе на обратния път, така че инерцията натисна гърбовете им върху облегалките.

— Разбира се, резултатите при него ще бъдат други — рече Болтън уклончиво чак когато излязоха от огромния завой и телата им си отдъхнаха в директната скорост. — Нали и програмата е друга.

— Да, но имам усещането, че мозъкът му тълкува внушението не по програмата, че зад правилните му реакции при сеансите се съдържа нещо, което прилича на измъкване от самата програма. Какво казват хората ти? — осмели се вече направо да го запита Бокенхаймер.

Болтън се усмихна неопределено, а може това и да не беше усмивка, а отразената върху устните му игра на пламъчето, с което запали нова цигара:

— Разделил се с приятелката си, защото един истински революционер трябвало да бъде необвързан.

— Сериозно? — възкликна бащата. — Какъв революционер е пък той? Що за момчешини!

— Боя се, че намерението ти да направиш от него безупречен гражданин, както ти си го представяш, дава малко по-други резултати. Май че отива към един завършен анархизъм...

— Е, чак толкова! Сигурно се е поувлякъл по тия модни философи — не повярва бащата-професор и потърси веднага спасение в своята наука. — Интересно е, че при тая програма се оформят в него като доминанти не само идеите сами по себе си, не и емоциите, а една своеобразна амбивалентност идея-чувство...

— Кое му е интересното? — като че ли се поядоса негърът. — Тая амбивалентност е основата на всеки фанатизъм, откакто свят светува.

— Но и без фанатизъм тоя свят нямаше да просветува. Фанатизмът на учения, твоят фанатизъм на изобретател, фанатизмът...

— Границата, Бокенхаймер, границата!

— Та нали над тая граница си блъскаме главите? Какво, стигнахме ли? — неприятно се изненада той, съзрял оградата на своя дом.

Необичайната разговорливост на негъра бе го накарала да забрави фьона. Но Болтън щеше да си отиде и... той отново щеше да остане насаме с несигурността си пред Мърроу и пред света. Внезапно му се прииска да се скрие, с една горчива болка, горчива от съзнанието за неосъществимост. Защото гласовете на тези „всички“ постоянно крещяха или шепнеха според гамата на своите страсти под свода на пещерата-съзнание.

— Помогни ми да избягам днеска от Мърроу — помоли той. — Не ми се разправя с него, а след тая вестникарска пукотсвица...

— Ела у дома!

— Не, не, ще ме намери там. Я да опитаме в номера на Мессинг. Ти ще вървиш, напред, уж нещо съм оставил за теб, да го вземеш, и ще си излезеш после. Дано ми стигнат силите, днес съм ужасно съсипан...

На изобретателя не му стана съвсем ясно как ще стане това, но не успя да запита, защото Бокенхаймер с тайнствен шепот го избута от колата:

— Не се обръщай! Кажи на поста две-три приказки за времето и влизай! — а после се изпъна, вперил един нечовешки поглед към войника, който стоеше пред масивната желязна порта.

Изскачайки от колата, Болтън видя как войникът се вдърви в неестествена поза, но това би могло да бъде и според войнишкия устав — той познаваше черния сътрудник на тоя, чийто дом охраняваше. А Болтън единствен освен синовете и прислугата на професора имаше право да влиза в дома му и в негово отсъствие. Докторът прекоси с нерешителни крачки тротоара, като съобразяваше какво да каже на войника. Бръкна във вътрешния си джоб за специалния пропуск и едва не залитна — някаква невидима сила го тласна в гърба и още повече го обърка. Войникът също така объркано вдигна длан към кепето си в неловка смесица от постова фамилиарност и внезапен страх пред появата на началството, избърбори с усилие, като пиан или сякаш говореше нещо против волята си:

— Оставете, докторе. Месецът не е изтекъл за пропуска, па и нареждане да не ви пускам няма. — И се усмихна със странно стеснение.

— Как се чувствувате? — запита го Болтън, застанал неволно току пред гърдите му и толкова близко до тях, че с всичкото отвращение, на което бе способен, вдъхна миризмите на старата му униформа и неприличното на тая близост. Но не успя да се дръпне, нещо продължаваше да го блъска към войника. — Днеска духа един ужасен вятър, фьон ли го казват, направо ме съсипва. И физически, и душевно. На вас не ви ли действа?

— Фьооон ли? — проточи войникът и явно не бе чувал за такъв вятър, явно също така страдаше от неспособността си да се дръпне назад, да избяга от неприятната или може би дори опасната близост на негъра.

А в това време късите и къдрави негърски косъмчета по главата на изобретателя напиреха да се изправят от ужас. Той изведнъж разбра, че всичко това, което бе казал и което казваше може би и войникът, и цялата неестественост на позите им се командуваше от другаде. Та никакъв фьон никога не бе действувал на жилавите му мишци! Той помисли как да измъкне себе си и вече съвсем смутеното войниче от отвратителното положение, но преди да бе се оформило каквото и да било намерение в него, дебелиите му устни вече работеха:

— Професорът е оставил едни книги за мене, ще се кача само за секунда. Ако през това време той...

— А, той сега е в института — отвърна войничето и Болтън почти избяга от него през портата, по стълбището, по вътрешните стъпала на приемната. А там, още не поел си дъх, чу доволния смях на Бокенхаймер и напълно сащисан, си спомни, че не бе се докоснал до нито една дръжка на врата — вратите все бяха отворени.

— Успяхме — рече сугестологът. — Ще влезеш ли за малко?

Негърът извади ослепително бяла носна кърпичка и обърса бликналата пот върху грапавото си чело.

— Не, ще си вървя.

— Ти май се уплаши!

— Страшен човек си! — изрече дрезгаво изобретателят и раменете му откровено се разтресоха, отърсвайки се с кучешки рефлекс от лепката власт на магията. — Кога влезе?

— Пред тебе вървях. Не ме ли видя? — отвърна по момчешки нафукано професорът. — Слушай сега, Мърроу като разбере от охраната, че не съм се прибирал, ще търси тебе, защото заедно тръгнахме, а пък ти после си се прибрал сам, нали следи и тебе, та... какво ще му кажеш?

Болтън още не бе се опомнил от шока и само безпомощно въртеше белтъците на очите си.

— Кажи му... — съобразяваше професорът — кажи му, че си ме оставил някъде по пътя. Видял съм на улицата една позната дама, слязъл съм и съм тръгнал с нея. Но ти не я познаваш. Нека си блъска тиквата къде може да съм изчезнал!

В стремежа си да избягва погледа му, Болтън примигваше сега към портрета на покойната. Той не я знаеше приживе, много пъти бе се спирал пред портрета ѝ, но сега сякаш я питаше за нещо с уплашените си очи. Изведнъж той рязко се обърна към изхода, изломотвайки едно неясно „добре“ или „довиждане“.

— И питай войника дали случайно не съм се обаждал! — застигна го тържествуващият глас на сугестолога.

IV

Холът, обзаведен твърде луксозно още когато към чудото Бокенхаймер се стичаха потоците злато от публичните сеанси, всмука неговото тържество с меките си мебели, с дебелите си килими, с тежките си завеси и гобленни тапети, обеззвучи го и го всмука в себе си. Остана само едно зрънце от него и това захаринено зрънце-тържество се усети толкова самотно в огромния хол-приемна, че Бокенхаймер потрепера от студа на тая самотност. Той разбра откъде лъхна студът — сякаш безшумен вентилатор имаше зад портрета на стената. Защо го гледаше така негърът? Бе ли видял мъката и страха, скрити в хубавите черти на женското лице, или видя собствения си страх, та избяга?

Бокенхаймер прекоси крадешком хола и влезе в кабинета. Спря се наред него, не намери оправдание да отиде до бюрото си, тръшна се на по-близкия диван. Искаше да не мисли за случилото се, защото знаеше вече, че се е случило нещо лошо, но нима си в състояние да прогониш мислите си, когато се е случило нещо много лошо? Беше обичал своя черен сътрудник, загдето намираше опора в неговото спокойно мъжество и защото той единствен като че ли не се боеше от сугестивните му способности. А ето че сега този храбър мъж като суеверна бабичка се ужаси от шегата му. Щеше ли и за в бъдеще да черпи сили и увереност от „сянката“ си? Възможно ли е да обичаш някого, които се бои от теб? Ти не можеш да обичаш, защото не си човек — извика портретът откъм хола и гласът му, истерично пронизващ, го накара да подскочи върху дивана, с пъшкане да легне на другата страна. „Не можеш, не можеш, не можеш... — настояваше злорадо гласът през стената. — Не си човек, не си човек, не си човек...“

Беше зашлевил две яростни плесници на тая, която някога произнесе тези думи. Сега нямаше кому да ги зашлеви. Би могъл само да закрещи: Стигааа! Стига глупости! Изгонете най-последен този просташки страх! — а каква полза? Бе го крещял неведнъж по

подиумите, от страниците на списанията, от екрана на телевизорите. И Месинг бе го крещял преди него, на всеки сеанс го е крещял към публиката, все така безуспешно и безнадеждно. Та как ще убиеш с крясъци един страх, който се е родил още при първия обряден танц около първия огън сред джунглата, запален от светкавиците? И се е спотаил още тогава в някой от четиридесет и шестте хромозоми, за да се предава от поколение на поколение, изобретявайки все нови и нови, все по-хитри и по-изтънчени средства за своето самосъхранение, та чак до днешната астрология, с чиято популярна псевдонаучност съвременният еснаф така щастливо съюзява своето невежество и своя страх? Ще го изгониш точно толкова, колкото прадедите ти са успявали с крясъци и дунарни да прогонят злите духове от дворовете си.

Обяснете тогава на нашите телезрители как се появяват тия сили у вас, господин професоре! Как ги повиквате в себе си? Как ги концентрирате и насочвате? — Потта се стича от челото му. „Нашите телезрители“ навярно си мислят, че е от прожекторите, защото той отговаря спокойно и търпеливо: Въпросът ви пак тръгва от тая исконна мистификация, драги господине. За да повикам тия сили в себе си, значи те да лежат извън мене, извън мозъка ми. Разберете най-после, това са способности на самия мозък! Той съвсем не е медиум на никакви извънземни сили, за да се показват чрез него и да плашат хорицата. Както вие всички съсредоточавате мозъчната си енергия, за да можете резултатно да мислите върху конкретен обект, така и аз при сеансите я съсредоточавам и се получават... е, получават се тия чудеса в кавички. И както никой от вас не е в състояние да обясни как точно мисли, така и аз не съм в състояние да обясня механизма на тия свои способности. Науката още не може да опише задоволително дори елементарните мисловни процеси, а никому и наум дори не идва да мистифицира или спиритуализира човешкото мислене, нали?...

Говореше го кротко или настойчиво вразумително, повтаряше го, доуточняваше го и чувствуваше, че невидимите за него милиони „наши телезрители“ съвсем не му вярват. Със съзнанието си може би искаха да му вярват, но тая дирибонуклеинова спирала в клетките им никога нямаше да го повярва. И така, докато един ден неочаквано разбра, че всъщност вместо да ги просвещава, става неволен съучастник на тоя техен страх, че му помага да расте и се затвърждава.

Та и страната за по-малко от година бе залята от мошеници, астролози и ясновидци, които се рекламираха като негови студенти, за да печелят клиента. Опитва се за назидание да съди някои от тях, но всички съумяха да си извадят университетско удостоверение, че са слушали по някой семестър неговите лекции. Тогава именно заедно с отказа от публичните сеанси у него се роди идеята за машината. Тя трябваше да овладее способностите му, да отърве най-после хората от суеверието им. Защото машината си е машина, тя не може да бъде командувана от свръхестествени сили, тя се управлява от прости електрически импулси и релета, чието действие е понятно вече на всеки гимназист.

Но само другите ли трябваше да избави тя? Не бе ли я възмечтал инстинктивно и като едно избавление от себе си? Та нали все по-често и по-силно, щом го видеше у другите, веднага долавяше и собствения си страх! Не бяха го погубили значи нито докторатите, нито дългите години научна работа. Обратно — като че ли го засилваха. Някогашните жреци и хипнотизатори не са се страхували от способностите си, гордеели са се с тях като божествени избраници. А той, който нямаше бог, за чийто избраник би могъл да се смята, и Мессинг... Мессинг дали също... никъде не го съобщаваше. Но нали и той самият за нищо на света не би признал някому, че се бои от способностите си? Никога човечеството не е признавало, че се страхува от собствената си необяснимост и все пак този страх изпълва цялата му история. А колкото човекът е ставал по-дълбоко и по-обхватно мислещ, толкова страхът му е ставал по-действен, по-префинен. И тия масови неврози, които разболяват лишеното от бога човечество, на него се дължат, а не на фройдовските фикции, дължат се на ужаса, който го е обзел сега, когато то за пръв път се изправя така категорично, без посредничеството на боговете, пред себе си.

Аз съм мислещ човек, убеждаваше се легналият Бокенхаймер, за да удави в логически конструкции своята болка от загубата на Болтън, аз съм мислещ човек, да! Защо трябва да страдам тогава заради страха си, да се срамувам от него? Това не е страхът на еснафа пред необяснимото, а нормалният страх на интелигентния човек, който иска да се самоутвърди като индивид. В момента, когато се е изправил на краката си хомо сапиенсът, се е изправил и стремежът му да намери оправдание за собственото си съществуване някъде извън себе си. Родил се е този стремеж в страха пред индивидуалното, пред

изолацията и пред едно битие, съградено само от собствено решение, а този страх-стремеж обединява хората в обществото, накарал ги е да вярват в идеи и божества. Но ето че от другата страна на барикадата, в раздвоената му психика, веднага се е надигнал пък другият страх, обратният, предизвикан от усещането за иреалност на собственото ти поведение, страхът пред социалния живот, където повелява някаква неведома сила и от която зависи не само изпълнението на твоите желания, но и самата ти воля. Та ти много добре знаеш, уверяваше се Бокенхаймер, че тази несекваща люта битка между устрема към личното самоутвърждаване и потребността да се самоизключиш като независим волев индивид, между страха да загубиш себе си, разтворил се в общността и страха от себе си, когато останеш сам, е открай време основният стимул на философското търсене! Отдавна би трябвало да си й свикнал. Защо тогава... Какво? Машината дали ще премахне този конфликт?

Машината може само да създава или унищожава според вложената в нея програма. Машината не е страдащ резонатор... „един велик, страдащ резонатор на всичко човешко“... Милият Болтън, изпадна в лиризм! Никога не е бил лиричен, а ето че стана и... после се уплаши. Изглежда, трябва да бъдеш поет, за да можеш да се плашиш. Но хората винаги са били поети, оттам и тоя винаги двойствен страх! Защо вярваше, че Болтън не се страхува от теб? Та той е мислещ човек, той е творец! Нищо, че оглавява някаква тайна организация! Че е богат, че има смел мозък. Трябваше още тогава да познае страха в него, когато Болтън му каза в оправдание на слуховете за нелегалната организация: Нашето общество вече не може да роди никаква идея, която да го обедини като цяло; благосъстоянието до това го доведе, да ражда само шайки, защитаващи отделните интереси. Аз не съм като тебе, Бокенхаймер, ако нямам своя шайка, ще ме застреля първият полуграмотен идиот от някоя друга шайка, от страх ще ме застреля и за пари...

Колко гневен беше тогава тоя спокоен черен изобретател — сигурно за да се оправдае, без да каже нещо определено за двуликия си живот. Дали и той все пак не бе се заел с идеята му от тая непризнавана надежда, че машината би могла да отърве хората от страха им? Въпреки дежурната усмивка, с която посрещаше вдъхновените изблици на сугестолога: Не е безплодно обществото,

нещастни черньо, то роди най-голямото си прозрение, тъкмо сред своето шайкаджийство роди най-голямото прозрение в историята си! Че трябва да изучи своята вродена агресивност и с помощта на научни средства да я канализира, да я направи само полезна. Дълъг е още пътят, но все пак никога не сме били толкова близо до целта: да направим човека добър, без всеобща снизходителност, да го направим смел, без да бъде фанатик, да стане интелигентен, без да изпада в отчаяние, и способен на надежди, без те да го заслепяват. Както виждаш, все невъзможни досега качества. Но машината ще ни помогне да намерим пътищата към тях...

Бокенхаймер вдигна клепачи и се загледа към оная врата в другия край на кабинета, зад която бе заключена неговата надежда — в бронирана стая без прозорци, зад двойно бронирана врата с уникална ключалка, специално изработена от Болтън, чийто шифър лежеше записан само във феноменалните мозъци на двамата. Не беше ли вече това един ужасен символ? Та нали в машината няма нищо опасно, нищо друго освен една свята надежда, която, ако заслепява, заслепява само създателя ѝ? Бокенхаймер вижда и през бронираната врата всеки неин детайл — една умна, безстрастна машина, която върши само това, което ѝ се заповяда. Съвсем не излезе такава, каквато той я проектира във въображението и вярата си. Но не защото Болтън не съумя да я създаде, а защото се оказа невъзможна такава машина, или изобщо невъзможна, или поне засега невъзможна. Просто една хипнопедична машина, близка принципно до ония, с които обучават вече тук и там студентите на чужди езици и до лечебните хипнотични апарати в болниците — звук, светлина, електрически ток, магнитно поле, биотокове, впрегнати за концентрирано въздействие на определени дълбочини върху стотина мозъка едновременно и... и някои други неща в нея, тайни механизми, отключващи съзнанието за програмно внушение, с които той и Болтън се гордеят. И все пак трябва да бъде пазена. Никоя машина и никое средство не е опасно само по себе си, то става страшно в ръцете на уплашения човек. Мърроу е уплашен, и господарите му са уплашени, и всички в тоя свят са уплашени от себе си, затова бързат да мистифицират всяка своя измислица. Защото мистифицират изобщо своя дух, чувствавайки го открай време като нещо отделно от себе си. Каква полза, ако я даде под контрола на ООН? Това само още по-силно ще я мистифицира, защото какво е това

ООН — едно място, където безплодно се блъскат страховете на целия свят. Какво ли ще направи тя от децата му, от тия скъпи за него две жертвени агънца? Ноули е във възторг от постигнатото, но седемдесетгодишният Ноули вече е скъсал емоционално със света, мумифицирал се е в хладилната камера на своята психоанализа, за него човекът е само морско свинче за социалнопсихологически вивисекции...

Сугестологът се изправи на дивана и погледна часовника си. Виктор сигурно си е дошъл от училище. Би трябвало веднага да провери от какво толкова се е разтревожил Стенфорд, но ако отидеше при него, охраната можеше случайно да го зърне през прозореца от стълбището за горния етаж. Да повика слугинята също бе рисковано. Изобщо можеше сега да се ругае колкото си ще заради глупавия номер, който не биваше да бъде разкрит от Мърроу и който скопи безстрашието на Болтън. Момчето бе извънредно чувствително към телепатични импулси, но сугестологът се чувствуваше така изтощен, че не знаеше след едно ново напрежение какво би останало още в мозъка му. И все пак тревогата за това момченце с възмесестото еврейско носле, с къдравите гъсти коси, с маслено лъскавите и пубертетно унесени очи го накара да застане насред кабинета, стиснал с длани слепоочията си.

Като постоя така около минутка, той отпусна ръце и си каза отпаднало: Не, няма да дойде, невъзможно ми е да се концентрирам! После провлече крака по килима към бюрото, съобразявайки с какво да се заеме. Прииска му се да прочете нещо, но не научна книга, това нямаше да бъде почивка. Спомни си, че видя наскоро в стаята на Ралф „Тарас Булба“ на Гогол. Не му направи впечатление, нали момчето следваше славянска филология, дори и заглавието не извика в съзнанието му друго рлзмърдване освен мигновените очертания на плакатен казак с огромни мустаци. А сега Бокенхаймер изтръпна пред една отдавна забравена картина: степ... (а защо степ?) едно момче на колене се моли, един баща, който стреля от упор в него... Вики! — простена той. — Нима те убивам, момчето ми? Вики! — И бързо заразливства някакво илюстрировано списание, за да прогони чудовищното видение.

Беше от ония издания, които си въобразяваха, че пробутват на масовия читател две-три сериозни статии, като ги гарнират с петдесет

страници реклами и пикантерии. Бокенхаймер се опита да зачете отбелязания от Джейн материал, който оправдаваше присъствието на това списание върху писалището му. Със стереотипната сензационност се съобщаваше за някакво циганче в Унгария, което още не ходейки на училище, можело да извършва наум сложни аритметични действия, да композира симфонична музика. Не го дочете и обърна страницата, мъчейки се да си спомни как изглеждаше Виктор на същите години. Нежничко момченце беше, необикновено привързан към майка си и доста разглезено от нея. Боеше се от него... да, бояха се децата му, не им е леко с такъв баща! Дори след смъртта на майка им те с нищо не се приближиха към него. Може би се гордееха пред другарчетата си, но страхът от изключителността на баща им бе очевиден и затова той най-напред се зае с него. Без да се пита дали това е Едиповата амбивалентност, в чието съществуване не вярваше, просто искаше да ги освободи от страха. А Ноули бе настоявал възторжено, в тон с модната социална мечта на психоаналитиците: Едиповия комплекс, Бок, ако успеем да го победим, победили сме завинаги! От него идват всичките беди. Само без Едиповия комплекс човечеството ще бъде наистина свободно. Машината трябва да поеме в своята програма оня основен дял на майката и бащата в социалния фактор, който формира личността. И то още някъде към петата година, когато се появява първата фаза на половото осъзнаване...

Майката и бащата? Машината да стане майката и бащата, за да бъде освободено човечеството от някакви комплекси, чието наличие съвсем не е доказано? Та кои родители ще се откажат от правото си да възпитават своите деца? Само някое чудовище като него, чиито деца са останали по негова вина без майка. А Ноули би рекъл, че и синът на Тарас Булба е станал предател заради Едиповия си комплекс. Казакът имаше ли жена, тя какво... тази прилича малко на Джейн. И как да няма това шантаво общество комплекси, като дори и фотомоделите в рекламите за очила са голи!

Бокенхаймер се усмихна тъжно, но не обърна страницата. Рекламната гърла още не искаше да пусне погледа му. Гъделичкаше го с нелепи въпроси: Това тънко и префинено тяло колко деца може да роди, каква ли майка би била Джейн за децата му, ако се оженеше за нея... Каква ти майка, та тя колко години само е по-стара от Ралф? Но

Вики навярно би се влюбил в нея като дете в майка и като събуждащ се мъж. Дали е започнал вече да се събужда?

— Я! — извика уплашено момчето и Бокенхаймер го видя да стои край незатворената врата.

— Влез, Вики! — зарадва се бащата така, че всичко в него се разтрепера и зазвъня.

— Не, аз... прощавай...

— Какво има? Влез да се видим де!

— Но... войниците казаха...

Трепетът и звъненето свършиха с един болезнено остър звук, който го спря в устрема му към детето и го върна на бюрото, пред глупавото списание.

— Не се плаши — смотоледи той. — Просто не са ме видели. Седни де, защо не седнеш? Как мина днес училището?

Момчето си остана на мястото.

— Знаеш ли какво, Вики — опита се да го предразположи бащата. — Хайде да не казваме никому, че съм си дошъл, а? Много те моля, имам работа и не искам да ме смуцават.

— Ще ме слагаш ли в машината? — запита шепнешком момчето, сякаш веднага бе почнало да играе играта със запазването на тайната.

— Никаква машина за днеска! — размаха ръце в изкуствена шеговитост Бокенхаймер, но не можа да не се вгледа с професионално око в момчето.

Момчето все още не променяше дълбоко изплашения си и смутен вид. Съобщението очевидно не му донесе никакво облекчение, значи не от машината се боеше. Стоеше вдървено пред вратата, облечено в най-моден юношески костюм, без гънчица и без петънце по него. Можеше ли едно петнайсетгодишно момче да се прибира така от улицата? А защо пък това да е ненормално? Ще кажат глупаците: ограбил му е детството — но какво значи да ограбиш някому детството? Една лекомислена фраза, изречена пак от стародавния страх пред себе си; той, същият, предизвиква и нелепата носталгия по онова краткотрайно време, когато си имал напълно несъзнателно отношение към света. Та какво приятно има за детето в този период? Биологическият му егоизъм непрекъснато и все по-болезнено се сблъсква с явления и предмети, неподчиняващи се на волята и желанията му. Единственото предимство на детето е, че болката трае

по-кратко, отколкото при възрастния, но затова пък е безкрайно пъти по-честа. Това е един барабанен бой върху десетинакилограмовата мръвка месо; непрекъснато, всяка секунда, онова, което Ноули нарича „свръх-азът“, стоварва своя жесток чук върху тия десет килограма биология, за да изкове от тях бъдещия човек. Това ли е щастливото детство, за което тъгуват изкукуригалите старци? Ограбил му бил детството!...

— Вики — рече Бокенхаймер с изкуствената си усмивка. — Ще те питам нещо, но то е така, от научен интерес, няма да ти се карам. Защо влезе в кабинета ми, като знаеш, че не позволявам да се влиза в мое отсъствие? Спомни си и в кой точно миг реши да влезеш.

Момчето запелтечи, но пак повече от смущението си, което още не можеше да преодолее — иначе то бе свикнало на всякакви разпити, а и баща му никога не бе проявявал към него особена строгост:

— Аз... още одеде, но помислих, че си се прибрал. Така си помислих, не знам защо, макар че ти... нали затова ги питах... Извинявай, татко! Аз исках само едно списание, ако не ти трябва...

Одеде почти със задоволство констатира, че не смогна да отпрати сериозен телепатичен импулс, а изглежда все пак бе успял — с допълнителната помощ на списанието. Болката в него се засили и той поиска да я разсее. Вдигна списанието, както беше разлистено, обърна го към вратата.

— Заради тая ли?

Всичките лунички по семитски бледите скули на момчето се стопиха в общата червенина.

— Чакай, тука имаше една по-хубава — рипна Бокенхаймер с оная отблъскваща услужливост, с която бащите понякога искат да слязат на нивото на децата си. — Тази е с очила, ето виж...

Момчето бе извърнало глава към прозореца. Бокенхаймер замря в очакване, после изведнъж се засрами заедно със сина си и хвърли списанието върху бюрото. Гласът му предрезгавя от срама:

— Вики, няма нищо лошо в това, момчето ми, да се интересуваши от женското тяло. Та ти вече ще ставаш мъж, то е нещо съвсем естествено! Женското тяло е красиво, мойто момче, то е красиво, защото от него се ражда животът. От него се ражда животът — повтори, овладял гласа си, с много проникновена топлота Бокенхаймер. — Затова то е най-красивото нещо на света. И най-

святото. То е майката, то е всичко. Но трябва да знаеш, че е истински красиво само когато съзерцаваш в него майката, когато майката търсиш в него, иначе... иначе... не е нищо. Иначе никога не би могъл истински да го обичаш и истински да го харесваш, ще бъде само една гола, празна... ще бъде само един сурогат на чувство, който бързо се изпарява. Искаш ли да ти дам едни албуми, имам тука едни албуми от големи художници?

— Аз не затова — прошепна момчето. — Имаше там за едно циганче.

Бокенхаймер реши, че синът му излъга. Съобрази още, че момчето въпреки забраната му често влизаше в неговия кабинет, затова може би така леко се отзова на доста слабото телепатично повикване. И се почувствува съвсем глупаво след неуместното си вдъхновение, с което поиска да му подсказе едно отношение към жената. Вики щеше да намери своето отношение към нея, когато намереше обичаната жена; дотогава у него ще си властвува само чисто биологичният интерес, никакви албуми на велики художници нямаше да го променят. А Ралф? Що за глупост бе това, да зареже приятелката си, кога пък стана революционер?

— Вики — рече той, — ето ти списанието и друг път спазвай нареждането ми да не влизаш тука в мое отсъствие. Не е хубаво да ме принуждавате да го заключавам, нали? И още една молба: кажи на Ралф да дойде за малко при мене, никому да не издава, че съм тук и да дойде. А ти иди да си играеш, стига с тия книги и списания!

— Добре, татко — кимна послушно момчето и вяло понечи да излезе.

— Вики — спря го бащата, тласнат от внезапен порив. — Защо не се храниш, наистина ли нямаш апетит?

— Храня се, татко.

— Нали се уговорихме да не се лъжем?

— Не лъжа, татко. Не че нямам апетит, имам апетит, но ей тъй, когато седнем, не ми се яде още, а после, като огладнея, си викам, че може пък и да не ям, какво толкова? Някак ми е досадно това постоянно ядене. Имам чувството, че ме унижава, че ме прави на животно...

Момчето говореше твърде точно и умно за годините си; развиваше се към един свръхинтелигентен юноша, с какъвто всеки

родител би се гордял, ако... не беше Бокенхаймер. Сугестологът се запита дали такова отношение към храненето не е резултат на прекалено грубото му вмешателство в мозъка на момчето, искаше му се да не е така и се зае да го обяснява:

— То е съвсем нормално за възрастта ти, Вики. (Ох, как ще е нормално, на петнайсет години едно момче трябва да лапа като хала! — изпъшка нещо в него.) — Съвсем нормално е за интелигентно момче като тебе. Докато сме деца, ние сме изцяло биология. Ние възприемаме света, без да го осмисляме съзнателно, не можем още да долавяме абстрактните връзки в него. А на твоята възраст изведнъж човекът открива в себе си духа и това откритие дотолкова го заслепява, че става склонен изцяло да се отдаде на ирационалното. На духовното, искам да кажа. Момчето открива себе си като духовност и веднага загубва себе си сред общата духовност на света. Едва мъжът по-късно се преоткрива като единство от духовност и биология... — Той се прекъсна, защото усети, че е намерил съмнително лесно и готово обяснение. Беше чуждо обяснение, втълпено му кой знае кога и от кого, и понеже не можа да си спомни от кого е, се разколеба в стойността му, побърза да го приключи: — Е, при тебе поради тая програма на възпитанието и защото си изобщо едно по-интелигентно момче от връстниците си, нещата стоят малко по-иначе. Ето, брат ти чак сега се открива като дух и е готов да прави всякакви щуротии в негово име. Помисли върху това и се опитай да преодолееш отвращението си от недуховното...

— Добре, татко — отвърна момчето и въпреки че в думите му не пролича нетърпение, явно тия философствувания не го докосваха с нищо.

— Вики, кажи ми откровено, не се бой, то е много важно за науката! Усещаш ли в себе си омраза към мен, изобщо или пък заради машината?

— Не, татко — каза то и сугестологът не улови лъжа в думите му, само безразличие имаше в тях.

— То би било естествено — усмихна му се окуражаващо Бокенхаймер. — Обикновено бащите възпитават децата си с тоягата, аз пък те възпитавам с машина. Но принципът е един и същ, машината си е една тояга.

Момчето не отвърна на усмивката, не прие шегата, макар въображението му да би трябвало веднага да нарисува смешния контраст между тоягата и тая свръхсложна, безболезнена педагогическа машина. „И въображението му е отслабнало!“ — бе извикал Стенфорд след един от поредните психологически тестове.

— Ти прие доброволно експеримента, Вики — рече тихо бащата. — Стори ми се, че разбра неговото значение. Но ако решиш, че трябва да се откажеш да участвуващ повече, аз няма да те насилвам. Помисли хубаво и ми кажи. Ако не на мене, кажи го пък на чичо си Стенфорд — допълни той, старайки се да не издава болката си, че момчето очевидно чувствуваше по-близък младия му сътрудник.

Виктор избъбра отново машиналната готовност на своето:

— Добре, татко. Да извикам ли Ралф? — Възможността да бъде освободено от експериментите ни най-малко не бе го развълнувала.

— Извикай го — въздъхна подире му Бокенхаймер.

После, останал сам, той видя истински неговото опасно равнодушие към всичко, което се опита да му внуши. И това отвращение от храненето! Боже мой, програмата непременно трябва да се преразгледа! Или малко почивка да му се даде. Тая програма, дете уж замествала майка му... глупак такъв! Какво те прихвана да му повтаряш сто пъти, че трябвало да вижда в женското тяло само майката, малко ли са му мъките на детето!

Никога така рязко, с такава внезапност Бокенхаймер не бе се изправял пред отговорността, която пое с конструирането на машината. Но нима това не беше драмата на всеки учен и на всеки мислещ човек в днешното общество? В тая ера на всеобща анонимна власт всеки мислещ ум стои пред неразрешимата дилема да взема морално задължаващи го решения при едно безнадеждно непознаване на техните последствия. Наистина ли неговата машина е само една тояга, запита се Бокенхаймер, спомнил си одевешната горчива шегга. Ако това е така, тогава защо толкова се плаши от нея? Как беше го казал Щирйер? Да, Щирнер беше, и одеде той му нашепна онова подозрително обяснение! Обществото възпитава своите индивиди с тояга и при всеки отделен случай въпросът опира до това, кой ще победи: тоягата или индивидът. Това май беше. Тогава пак нищо ново не се е родило под слънцето. Просто едно общество чрез един баща си е изобретило съответстваща на времето тояга, пък индивидът,

индивидът да си се оправя, както ще! Но лошото е, че у Вики като че ли няма съпротива срещу нея. Дали програмата наистина не го лишава от естествените за всеки оформящ се индивид съпротивителни сили, както твърди Стенфорд? Не, в тоя ред на мисли доникъде нямаше да се стигне! Може би изходът наистина лежи само в статистическите изследвания...

Но сякаш всички съпротивителни сили на всички малолетни затворници, отрано още съгрешили спрямо тоягата на обществото, го блъснаха в гърдите. Омекнал, той се облегна на бюрото, почти седна на него.

— Почуках няколко пъти — каза дрезгаво Ралф, притваряйки внимателно вратата, без да я затваря напълно.

— А, Ралф! — възкликна уплашено Бокенхаймер и не разбра защо вместо да му се зарадва, се уплаши от големия си син. — Прощавай, замислил се бях нещо, не съм те чул. Седни, седни!

Момъкът приседна на крайчеца на канапето, чийто ръб опираше на рамката на вратата. Но в тоя начин на сядане не се криеше стеснителност, а едно пренебрежително нетърпение и готовност всеки миг да стане.

— Настинал ли си? Гласът ти нещо... — запита Бокенхаймер и искаше да се разтвори за възприемане на гласовете, идещи откъм сина му. Бяха странни гласове, дисхармонизиращи и грубовати като неравномерно възмъжаващото му лице и тяло, но той все не можеше да отгатне конкретните им значения. Просто отново се чувствуваше съсипан и безпомощен, отново трябваше навярно да ругае духащия навън фьон, защото усещаше сред тоя хаос от звукове и нечие чуждо присъствие, което продължаваше да го плаши. — Отидоха ли си приятелите ти?

— Отидоха си — изхриптя гласът на Ралф, а на бащата се стори, че това бяха два гласа, произнесли едновременно две различни твърдения. Изкуши се да го запита за значението на лъжата му пред охраната, но благоразумно се отказа, за да не го настройва срещу себе си още в началото на разговора. След като Ралф така дръзко бе излъгал охраната, разчитайки на съучастието на баща си, нищо нямаше да му коштува да излъже и него самия.

— Значи имаш малко време за мен? Какво четеш сега? — каза меко Бокенхаймер.

— Не много. Достоевски — отговори момъкът безцеремонно кратко и на двата въпроса.

— Даа — проточи Бокенхаймер и вече седна на бюрото, усетил нуждата още да облекчи омекналите си глезени, като заедно с това се насилваше да чуе нещо от Достоевски в себе си. Но Пустинята бе станала напълно безжизнена, а песъчинките-неврони се разстилаха неподвижни и студени като в сумрака на безветрено утро. — Значи, Достоевски? Казаха ми обаче, че напоследък не си особено усърден в университета.

— Не го чета за университета. Изпита взех още миналия семестър.

Виктор след всяка дума казваше „татко“ — Ралф нито веднъж не го произнесе, отбелязаха гърдите на професор Бокенхаймер. Неволно реагира на болката с ирония:

— И какви проблеми ти нашепва Достоевски?

— За отцеубийството — каза Ралф, а очите му бяха неестествено вперени в бащата. Бяха същите тъмнокафяви, почти черни семитски очи на майка му и на по-малкия брат, но маслената им лъскавина не излъчваше хилядолетния семитски страх и хилядолетната семитска тъга, а може би мрачната ционистка жажда за мъст, насочена към всеобщата враждебност на света. Но Ралф беше чужд на ционизма, в това, бащата бе сигурен, достатъчно грижи бе положил, за да го предпази навреме от него.

— А, да! — с тиха досада изрече сугестологът. — „Кой не е пожелавал смъртта на баща си!“ Да не си се увлякъл по Фройд? То днешната младеж прекалено много му се доверява.

— Достоевски е преди Фройд. Ти защо, мислиш, е написал тая най-страшна за света фраза?

Синът беше целият напрегнат, целият устремен към отговора или някакво предстоящо действие и Бокенхаймер се изпъна насреща му, разбрал, че това действие е враждебно на всичко негово. Момчето седеше сякаш готово за скок, бе рошаво, с разгърдена мръсна риза, с омазнени панталони, чиито джобове до скъсване бяха издути от нещо твърдо.

— Отцеубийството тогава се е смятало за най-страшното престъпление, изобщо религията и моралът го обявяват за най-страшното. Нали в последна сметка и богът е отец — опита

Бокенхаймер да потуши надигането на собствената си враждебност с кротки словесни анализи. — А Достоевски е искал да им даде едно генерално сражение. Безуспешно, както виждаме. Религията си остава в своите нови вариации дори в мозъка на заклетите атеисти. А ти какво мислиш?

— Аз мисля — отвърна Ралф като при добре заучен урок, — че за да изкрещи тая истина, Достоевски най-напред се е запитал кой дава право на бащите да убиват или да деформират в децата си бъдещия свят в името на своя умиращ свят. Сигурен съм, че и той е тръгнал от Гогол, както повечето руски писатели, от „Тарас Булба“ е тръгнал и срещу него. Като е видял в узаконеното от морала убийство на сина съвсем не убийство на предателя на вярата и родината. Защото това всъщност е било само отричане от остарелите митове и значи не е никакво предателство.

— Много произволно тълкуваш „Тарас Булба“ — изрече сърдито Бокенхаймер. — Предателството си е било чисто предателство. Достоевски никъде не е оспорвал фактора родина.

— Не! — скочи момъкът буйно от мястото си. — В цялата история на човечеството бащите са убивали децата си в името на собствените си илюзии и митове. Ние не искаме да бъдем повече жертви! Или поне — искаме да бъдем жертви на собствените си илюзии, не на чужди. Това е!

— Искан ли ти се да ме убиеш, Ралф?

— Да. Искан да те убия! — отвърна синът без колебание и сякаш се вцепени от собствената си дързост.

Бокенхаймер се сгърби върху бюрото, стопи се в своята обезсиленост и дълго седя така, преди да заговори, заслушан във вътрешното си стенание и в отчаяния въпрос: Какво машината е сбъркала, какво е дистрофирала в душата на момчето?

— Погледни, момчето ми, всички революции в историята по същество са били опити за отцеубийство. Нали единият строй е син на другия? И нито една не го е постигнала. Не случайно не го е постигнала. Обратното, след всяка революция обикновено е настъпвал период на прекомерен и дори смешен, и дори задържащ развитието култ именно към бащините и дядовските илюзии. Това е реакция на обществения организъм към скъсването на пъпната връв. Затова е и глупост вашият Едипов комплекс, от чието име призовавате към

революция. Ралф, изслушай ме! — повиши тон Бокенхаймер, видял, че синът му се готви да възрази. — Когато на времето изучавах психиатрията, моят професор обичаше да ни казва: Да се борим против чувството на неувереност, което е обхванало нашето общество, е непосилна задача. Нашата, на психиатрите, задача е по-скромна: да убедим хората, че състоянието на неувереност е естествено състояние и те да се примирят с това съзнание...

— Несигурна е върхушката! — викна Ралф. — Несигурна е буржоазията, която трепери за парите си, понеже егоизмът ѝ пречи да разбере какво трябва да прави с тях, несигурен е еснафът...

— Ралф, помолих те да ме изслушаш! — повтори настойчиво Бокенхаймер. — Аз тръгнах от тая мисъл, като по същия начин се разбунтувах срещу нея. Бях записал психиатрия, за да разбере и проумея патологичността на собствения си мозък, а започнах да виждам патологията на света...

— На нашето общество, искаш да кажеш! — прекъсна го пак момъкът.

— На света! — почти извика Бокенхаймер. — На света! И реших, че на хората трябва да се помогне не да се примиряват със състоянието на несигурност, а да придобият състоянието на сигурност.

— Ха! — изсмя се Ралф и това приличаше на смеха на умопобъркан. — Великият откривател! Маркс отдавна го е казал: Не само да се обясни светът, а да бъде променен! Но то с машини няма да стане и не с твоите чудовищни манияци!

Бокенхаймер още повече се сви от удара.

— Ралф, момчето ми, ти никога не си наричал така машината! — пошепна той и се надяваше, че синът му вече е усетил нечовешката обида в думите си или поне ще я чуе в тихия бащин укор. Но когато вдигна поглед, видя, че момчето бе направило една крачка към него, че това момче не беше неговото момче. че нямаше нищо общо с неговия син отпреди няколко дена, отпреди заминаването му за Франция. — Ралф — почти изплака той. — Какво е станало с тебе? Ти много добре разбираше машината. Знаеш, че тя трябва сами да ни помогне да изучим мозъка, да може научно да прогнозираме бъдещия човек в бъдещото общество.

— Глупости! Всеки прогнозира бъдещето според собствения си интерес — надвика го синът и направи още една колеблива крачка към

него.

— Ралф — стенеше бащата. — Ти знаеш още, че никога не ще позволим за машината друго приложение освен може би в правосъдието, където обществото и така си има право на наказателно въздействие върху индивида. Само за да хуманизираме наказателното...

— Татко! — прекъсна го Ралф с ледено нетърпение. — Стига приказки! Казах ти открито: искам да те убия. Слагай ме в машината, докато не е станало късно! Хайде!

Бокенхаймер се изхлузи от бюрото, хвана се за ръба му с две ръце и остана така облегнат на тях, смазал ги до безчувственост с тежестта на отпуснатото си тяло.

— Не разбра ли, че не се шегувам? — кресна му заповеднически синът. — Ето, приготвил съм се!

Един грамаден пистолет се заизмъква от джоба му и бащата позна, че това оръжие наистина бе приготвено за убийство — грамадно го правеше дългият заглушител на цевта.

— Ралф!

— Хайде, бързо! — заповядваше вече и насочената цев.

— Но, Ралф, програмата трябва да се промени, аз... аз сега не съм в състояние...

— Ще ми пуснеш програмата на Вики! Нали тя укротява хората.

— На Вики? Да, да, на Вики...

— По-бързо, ти казах! Не отговарям за себе си!

Бокенхаймер залитна към бронираната врата. Щеше да падне върху нея, но го възпря протегнатата му ръка, посегнала да отмести стоманената пластинка над ключалката. С другата той трескаво затършува в джоба си за ключа, питайки се не би ли могъл да събере сили за един хипнотичен удар. Не, нямаше да събере толкова сили — черното око, което го визираще в гърба и чийто пронизващ поглед той усещаше, бе по-силно. Охраната... как влезе сам в капана с тоя номер пред охраната! И нищо не усети, никакво предчувствие! Впрочем като че ли имаше в началото или още от сутринта? В това парализиращо въздействие на фьона?... Поне един телепатичен импулс! Дежурният перцепиент в института щеше да го улови, но каква полза? Пък и момчето се предаваше само. Но чакай, та нали честотата на биотоковете в програмата на Вики... Да го приспи, пък после!...

— Прощавай, Ралф — замърмори той без дъх. — Така ме обърка, че не мога веднага да си спомня шифъра. Отгдето се взе тоя афект у тебе! Може би си прав за машината. По-опасна е, отколкото предполагах...

Мълчанието зад него неумолимо го тласкаше към тапицираната отвън броня, накара го да се забърза. Бе отключил вече предпазния капак над избирателната шайба, пхна пръста си в нея: три, буквата Г, осем, едно, четири, буквата А, три, буквата М... — автоматизмът в пръста му беше по-хладнокръвен от разстроената му памет и безпогрешно навъртя шифъра.

— Готово! — въздъхна Бокенхаймер с облекчение, идещо от лекотата, с която се отваряше тежката стоманена врата и от блясъка на апаратурата в тъмното помещение, сякаш този блясък бе светлината на избавлението.

Обърна се, за да подкани сина си да влезе, и в тоя миг вратата се изтръгна от ръката му. Ралф, минал внезапно от другата страна, с цялата си сила бе се облегал на нея, така че тя издумка тъпо върху стената. И свирна с уста.

— Ралф! — викна Бокенхаймер. — Какво...

Двама души, две почти момчета, едно черно и едно бяло момче, се втурнаха бегом в кабинета, насочили към него също такива дълги сивочерни цеви, каквато стърчеше сега на сантиметри от ребрата му.

— Дръпни се! — изсъска Ралф в ухото му. Бокенхаймер залитна гърбом в кабината, освобождавайки входа ѝ, понечи да вика, но гласът му бе изчезнал заедно с всичките негови сили и вълшебни способности.

— Момчета, какво сте намислили, моля ви!

— Ще взривим машината — отвърна спокойно синът му. — Дръпни се, ти казах! Навън излез!

— Не! Не! Неее — разпери ръце Бокенхаймер, сякаш искаше да защити и нея, и целия свят.

Някой два пъти му изшътка да мълчи, два пъти остро: шът, шът! Но той не усети веднага колко остро бе то, как го прониза и мина през гърдите му на две различни места. Усещаше само полета си напред към нещо, което ръцете му се опитаха да прегърнат на пода. Шът, шът, мълчи! — беше му казала смъртта и той го чу със сплескано върху килима лице. А, ти ли си? — поиска той да възкликне като на стара позайница, разхождала се хиляди пъти, босонога и лека, по пясъка на

пустинята в него. Щеше още нещо да й каже, но го стресна един зов, много силен и много далечен бе той:

— Таткоооооо!

— А? — запита Бокенхаймер. — А? — и се сърдеше, че нещо бе спряло полета му напред, че бе почнало да го върти грубо и безжалостно на едно място.

— Татко, не аз, не съм... татко! Аз не стрелях, не аз... — викаше Ралф над него, друсайки го за раменете.

— А, Ралф, ти ли си? — зарадва му се Бокенхаймер.

— Татко, не аз, чуваш ли ме...

Песъчинките-неврони в пустинята заскърцаха болезнено, но слънце не се появи под свода на пещерата; само нещо прелиташе насам-натам, сякаш прилепи летяха, черни прилепи-мисли пицяха като прилепи със своите нечувани от никого звукови радари.

— Без... безсмислие... е — зашепнаха вкоравените му устни. — Черте... шиши... Болтъ... Болтъ... черте... — и изведнъж милиардите песъчинки бяха обединили своето скърцане, бяха го слели в един вик. Той прокълнтя в пещерата, заливайки я с ослепителна светлина, отекна в грамадния кабинет, в бронираната кабина, в лъскавия метал на машината. — Ралф! Бягай! Ще те убият! Тъх, безсмислено е, бягай, момчето ми! Рааалф!

Синът стоеше, провесил над него ръце, които сега изпъна сякаш във войнишка стойка.

— Татко, аз... аз няма да бягам...

— Хайде! — викна му бялото момче.

— Хайде! — дръпна го черното момче за лакътя.

— Дръж! — каза бялото момче към черното момче. — Ралф, на дивана ли да го сложим?

Той не отговори.

— Опомни се! Включил съм часовника! — викна му черното момче.

— Сам каза да го застреляме, ако се противи! — изпъшка под тежестта на убития бялото момче. — Заклучвай кабината, стига си стърчал така!

Ралф пхна пистолета в джоба си, за да не му пречи, затвори безшумно тежката врата и също така спокойно я заключи.

V

Взривът, макар и слаб, беше добре пресметнат. Без да засегне каквото и да било друго в сградата, поради броневата изолация на кабината, малката пластична бомба се оказа напълно достатъчна да стопи до неузнаваемост машината. Момчетата бяха съобразили и друго — преди да се предадат, както се казва, в ръцете на правосъдието, те се предадоха в лапите на печата. Надхитрена, полицията не успя навреме да прекъсне добре организираната пресконференция, а с несъгласието си да изчака нейния край само разяри и без това силно възбудените журналисти. На другия ден те, естествено, не пропуснаха да си отмъстят за това.

На другия ден — фьонът все още духаше и навярно мнозина в града и околностите му се чувствуваха неразположени — вестниците сякаш бяха си обявили състезание за най-гръмогласното заглавие на материала. И все пак или защото фантазията на репортерите бе скована от журналистическите шаблони, или пък това наистина най-силно привличаше читателите, заглавията в общи линии варираха една и съща тема: Най-голямото отцеубийство на века. Въпреки че веднага следваха думите на Ралф Бокенхаймер: „Аз не съм отцеубиец, аз убих човека, който волно или неволно щеше да даде на олигархията средство за убиване на всички бъдещи деца. Ако се осъществи идеята на баща ми, на Земята ще престанат да се раждат свободни хора, ще се произвеждат психически хомункулуси.“

По-нататък вестниците според идейните си направления разноречиво коментираха неестествено спокойното държание на сина, който собственоръчно, с два изстрела и със същото спокойствие застрелял баща си. Едни го намираха за патологично, други откриваха в него символ или пък изказваха загриженост от умението на екстремистката младеж да тревожи обществото с ефектни постъпки и ефектна фразеология, искаха да видят у Ралф Бокенхаймер типичен представител на нейното антиобществено начало. Трети се питаха дали постъпката и характерът му не са плод на самата, станала за една

нощ легендарна, педагогическа машина. И дълбокомислено подхващаха стария проблем за отговорността на науката.

На въпроса не е ли обичал баща си, Ралф отговорил: Обичах го. Тъкмо затова този добър човек трябваше да умре, да не влезе в историята с прозвището „масов убиец“. На въпроса защо се е предал, като е имал възможност да избяга, той отвърнал: Свободата не се брани с бягство, и: Предпочетох да седна на електрическия стол вместо в бъдещата възпитателна машина. — Но нали е могъл по същия начин да се обърне към общественото мнение, без да е ставало нужда да убива? Страх ли го е било от баща му, от мистичните му способности? — Убийството се е налагало като идеен акт, повторил твърдо началното си изявление младият Бокенхаймер. Във всички случаи трябвало да има процес, за да започнел най-после и оздравителният процес в обществото. — А какво разбира под „оздравителен процес“? Сигнал за бунт ли е това? Призив за революционно преминаване към безбачиното общество, за насилствено премахване на Едиповия комплекс? — Призив да си отворим най-после очите за това, което ни готвят нашите бащи — отговорил предпазливо Ралф Бокенхаймер, очевидно пазейки се да дава повод за обвинение в подстрекателство към въоръжено въстание.

На това място, под спонтанния протест на журналистите, полицията го смъкнала от подиума, надявайки му белезници, въпреки че той не оказал никаква съпротива.

Двете момчета, едно черно и едно бяло момче, от двете страни на Ралф Бокенхаймер, бяха заявили, че се предоставят като свидетели на прокурора, за да докажат, че убийството е предумишлено. Тяхното поведение, което определено говорело и за съучастническо — но от разследването зависело дали ще се докаже съучастничеството им, — се тълкуваше каго план да се ускори насрочването на процеса чрез съкращаване на следствената процедура.

Пресата можеше да бъде доволна. На втория ден тя имаше на разположение вече нови сензации: Най-близките сътрудници на убийтия, проф. Ноули и д-р Стенфорд, отказали да коментират убийството му. Френското студентство бе обявило едnodневна стачка в подкрепа на убиеца и назначаваше свои адвокати да водят общественно-правната му защита. Обещавахе и други акции, когато бъде насрочено делото, обръщайки се с призив за солидарност към цялата световна

младеж. По искане на кмета в града беше пристигнал един полк от специалните военни части за почетно участие в държавното погребение на знаменития сугестолог. Но такива полкове, обучени за борба с демонстрациите, навлезли през нощта и в много други градове. Доктор Дейвис Болтън бе се самоубил в дома си.

Последното събитие обаче не даваше особени възможности за интересен коментар. Разбира се, то логично се свързваше с убийството на Бокенхаймер, но твърде малко бе известно тяхното сътрудничество. А и противно на очакванията, никакви чертежи не бяха намерени в дома на Болтън, нито пък той бе оставил предсмъртно писмо. Ето защо негърските вестници отново заговориха за поредната жертва на расизма, а белите коментатори се задоволяваха да припомнят недавнашните социологични изследвания, според които негрите в страната предпочитали при самоубийствата си да използват огнестрелно оръжие и че само около дваайсет на сто от самоубийците изобщо оставяли предсмъртни писма. Това били хора, които не виждали в смъртта си окончателния край, а гледали на нея като на акт за въздействие върху околните им.

Накрая и едните, и другите бързаха да зарадват читателите си с извода, че процесът въпреки всичко обещавал да бъде бурен и продължителен.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.